БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 183 (4667). 1960 ч. август 6, суббота. | Өртээ 20 көп.

КОММУНИСТИГ ЁЗУ-БИЛЕ

«Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчыларын болгаш бригадаларын келир үениң пионерлери деп дүрүм ёзугаар адап болур»...

(Н. С. ХРУЩЕВ).

Владимир Ильич Ленинниң «Улуг эгелээшкин» деп адааны, бистиң чуртувуска баштайгы коммунистиг субботник эгелээн Москва—Сортировочная депозунга төрүттүнген патриоттуг чаагай шимчээшкинни Тыванып ажылчыннары, көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилери изии-биле деткээн. Коммунистиг күш-ажылдың бригадалары деп ат дээш бистиң области амгы үеде 125 бригадалар, а шалыпчылары деп атты чедип алыр дээш 500 ажыг кижи чаржып турар. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты 1959 чылдың декабрьда области чүгле 9 бригадаларга тывыскан турган, ынчаарга амгы үеде ол хүндүлүг атты 21 бригадалар, 150 ажыг мурнакчылар чедип алган. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, өөренир, чурттаар дээш патриоттуг чаагай шимчээшкинни «Тыва кобальт», «Тыва даг-дүгү» комбинаттарда, Кызылдың колбаса фабриказында, Тыванып автосептелге заводунда калбартып турар.

«Тыва кобальт» комбинатта дашчы Олег Сиямбильге удурткан коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери ол бедик атка төлептиг болуп шыдаан. Бүдүрүлге планын ай санында 150 хуу чедир күүседир, тудуг ажылының шынарын бедидер, бот-үнезин чиигедир, тускай мергежилди болгаш ниити билигни соксаал чокка бедидер, хейнитинин амыдыралынга идепкейлиг киржир, бүдүрүлгеге болгаш хуузунда амыдырал-чуртталгазынга мурнакчы үлегер-чижээн көргүзер дээн хүлээлгезин ол бригадада дашчылар түүкүлдүг боттандырбышаан, 1960 чылдың баштайгы чартыында планын 200 хуу ажыр күүседкен. Автосептелге заводунда Константин Кукаринге удурткан коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип, ай бүрүзүнде автобустарны хуусаазындан 30 хонук бурунгаар септеп, хөй түүнүг акшахөренгилерниң камналгазын берип келген. Бригаданың кежигүннери киноларга, концерттерге коллективтиг барып, хөй-ниитинин корум-чурумун камгалаар талазы-биле дежурныйлап турарлар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин, коммунистиг күш-ажыл бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш чарыштың мурнакчыларының Бүгү-эвилел төвүлел хуралының киржикчилериниң Кыйгырыында айыткан соруглаларны амыдыралга боттандырар талазы-биле хемчеглерни коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларының бөгүн ажыттынып турар төвүлел хуралынга чугаалажыр. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш демиселге киришпишаан, чедип алган бедик көргүзүглери дээш Тыванып автосептелге заводунуң слесары эш К. Кукаринни, Кызылдың № 1 чүк АТК-зының чоланчызы эш Ю. Зюзинни, № 2 АТК-ның чоланчызы И. Беликовту, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудугжузу эш К. Моңгушту, «Кызыл партизан» совхозтуң хойжузу эш К. Оюнну, область типографиязының парлакчызы А. Поповны, «УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң саанчызы А. Сатты СССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1960 чылдың май 28-те «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаңналанынга областың бүгү ажылчы чоннары чоргаарланып турар.

Патриоттуг шимчээшкинни калбартыр чаагай херекте кылдынган түүлдер-биле чергелештир, бар чегпестерни демдеглээри чугула. Коммунистиг күш-ажылдың бригадалары болгаш шалыпчылары деп ат дээш чарышты чамдык бүдүрүлге, тудуг, транспорт черлеринде, ылаңгыя көдээ ажыл-агыйда ам-даа кызыы нептередип турар. Патриоттуг ол шимчээшкинге областың бүгү ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының чүгле 4 хуузу хаара туттунган. Областың 7 совхозтарының чүгле чаңгызында коммунистиг күш-ажылдың бригадазы бар, а Кызылдың эт-херектелдер бүдүрер фабриказында, № 2 чүк АТК-зында амга чедир чаңгыс-даа бригада турбаан. Кызылдың даараныла комбинадында коммунистиг күш-ажылдың бригадазы (бригадири эш Хавратова) бүдүрүлге планын май, июнь, июль айларда күүсетпейн турда, комбинаттың директору эш Морозова, партия организациязының секретары эш Матсон ол бригадага практиктиг дузаны чедирбээн. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш шимчээшкинни калбартырынче «Тыва тудуг», «Коммунтудуг» трестерде партия эге организацияларының секретарлары эштер Стодоля, Гапонов олар кичээнгей салбайн келген.

Колхозтарның мал фермаларынга, тудуг, хову, трактор бригадаларынга патриоттуг шимчээшкинни калбартыр талазы-биле чамдык районнарның партия, комсомол организациялары боттуг хемчеглерни албайн турар. Чижээ, Тес-Хем районда 3 колхоз, септелге-техника станциязы, дус бүдүрүлгези, райүлетпүр комбинады бар, а коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын чедип алыр дээш чарышта чаңгыс-даа бригада ол районда киришпейн турар. Бо бүгү четпестерниң кол чылдагааны түүл дизе, партияның чамдык райкомнарының, профэвилелдериниң область төвүлелиниң, ВЛКСМ обкомунуң талазындан патриоттуг чаагай шимчээшкинни калбартырынче чогуур кичээнгейни угландырбайн келгенинде.

Кижи төрелгетениң чырыткылыг келир үеэзиниң—коммунизмниң пионерлерин—коммунистиг күш-ажылдың бригадаларын болгаш шалыпчыларын бүгү тала-биле деткиир, ол чаагай шимчээшкинни улус ажылагыйының бүгү адыларынга нептередир дугайында айтырыг черчериниң партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының хүн бүрүде кичээнгейниниң төвүнге турар үжүрлүг. Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, өөренир, чурттаар дээш чарыш ол шимчээшкинде киржип турарларның ажылының, амыдырал-чуртталгазының бүгү талаларын хаара туткан турарын чедип алыры эргежок чугула.

Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш шимчээшкинге чүгле бригадалар, түс-түс мурнакчылар эвес, харын цехтер, бүдүрүлге коллективтери, тудуг черлери, колхозтар, совхозтар киришкен туруп болур. Бедик атты чедип алыр дээш шимчээшкин, хамыктың мурнунда, чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседиринче, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезин улам күштелдиринче угланган турар ужурлуг.

ДУРЖУЛГА-КӨРГҮЗҮҮГЛҮГ БҮДҮРҮЛГЕ АПААР

Кемеровск область. Кузнецкиниң металлургия комбинады болза бо чеди чылда комплексилиг механизация болгаш автоматчыдылга деннелиниң талазы-биле дуржулга-көргүзүглүг бүдүрүлгелер болу бөөр чурттуң бүдүрүлгелериниң бирээзинге хамааржып турар. Ол комбинатты бедик шынарлыг демир рудазы-биле хандырып турар Таштагольскиниң демир казар уургайында автоматчыдылга талазы-биле улуг ажыл чоруттунган.

Чуруукта: Таштагольскиниң уургайында башкарылга чери. Аппараттар чанында шахтаның башкарыкчызы В. А. Богинский болгаш ол шахтаның начальниги Ю. М. Карапетьян.

Фото **Б. Клипиницериниң.** СЭТА-ның фотохрониказы.

КОММУНИЗМНИҢ ПИОНЕРЛЕРИНГЕ— КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫНГА

ИЗИГ БАЙЫР!

Чуруукта: (солагай талазындан) Тыванып автосептелге заводунда коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү Н. Шатохиниң, бригадир К. Кукаринниң автобус септеп турары. «Кызыл-Хавах» шахтазының дагжызы С. Балчыр. Кызылдың даараныла комбинадында коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү комсомолчу В. Сайгутинаның ажылдап олурары.

Фотолары **С. Феоктистовуу** болгаш **П. Гольцовтуу.**

1960 чылдың ийиги кварталында чедип алган бедик көргүзүглери дээш үлетпүрүнүң дараазында мурнакчыларын СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүсхомнуң шиитпирин ёзугаар областың Хүндүлел самбыразында киирген:

И. И. Манаенко—Кызыл хоорайның үлетпүр комбинадының ажылчыны, планын 120 хуу күүсеткен.

Г. А. Наймушина—хоорайның үлетпүр комбинадында бригадир, ооң бригадазы планын 130 хуу күүсеткен.

С. Б. Маады—Туранның райүлетпүр комбинадының ажылчыны, планын 137 хуу күүсеткен.

Е. Д. Хардина—Туранның райүлетпүр комбинадының даараныкчызы, планын 115 хуу күүсеткен.

И. Е. Ворошилов—Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадының дарганы, планын 135 хуу күүсеткен.

В. С. Корявых—Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадының чазаныкчызы, планын 120 хуу күүсеткен.

И. В. Соколов—Шуурмактың райүлетпүр комбинадының пилорама ажылчыны, планын 150 хуу күүсеткен.

П. Ф. Третьяков—Бай-Хаактың райүлетпүр комбинадының туйбу мастери, ооң удуртуп турар цеги планын ажыр күүседип келген.

И. Ф. Санников— Чадаананың райүлетпүр комбинадының чазаныкчызы, планын 143 хуу күүсеткен.

К. С. Ховалыг—ол үлетпүр комбинадының ажылчыны, планын 118 хуу күүсеткен.

В. П. Исаков—шахта эргелелиниң дагжызы, планын 118 хуу күүсеткен.

А. П. Булатов—шахта эргелелиниң ажылчыны, планын 127 хуу күүсеткен.

Т. Д. Оюн—шахта эргелелиниң ажылчыны, планын 113 хуу күүсеткен.

А. А. Лыткина—Кызыл хоорайның сүт заводунуң ажылчыны, планын 135 хуу күүсеткен.

М. А. Бажина—ол заводта мастер, планын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Е. И. Горохова—Кызылдың хлеб заводунуң ажылчыны, планын 128 хуу күүсеткен.

А. М. Федорченко—ол заводтуң ажылчыны, планын 122 хуу күүсеткен.

И. А. Моңгуш — Кызылдың колбаса фабриказының ажылчыны, планын 121 хуу күүсеткен.

Красноярск далай

КРАСНОЯРСК. (СЭТА). Баштайгы тогун 1965 чылда бөөр Красноярскиниң суг кужу-биле хөделир электростанциязының плотиназынга богдунган суг Шумихадан Минусинскиге чедир 400 километрге чаптылып шейлүр. Улуг-Хемниң суунуң терениээри плотина чанынга чүс метр чедер. Суг богдунгаш, хөме алыр девискээрни белеткээр ажылдарны чорудар тускай трести крайда тургузуп турар. Красноярск далайның дооразы ийиден 50 километр чедир калбарар. Ынчангаш 170 муң хирэ гектар арга-ыяш, сиген кезер, мал кадарар болгаш тараа тарыыр шөлдерни ол шыва алыр. Ол ышкаш он-он суурларны, элээн каш бүдүрүлге черлерин чаа черже көжүрер дер турар. Хакас автономнуг областың төвү—Абакан хоорайны терениээн сугдан камгалаары-биле 20 ажыг километр узун дурттуг бедик чалды кылыр деп турар.

Иркутскиниң бензини

ИРКУТСК. (СЭТА). Чурттуң Иркутскиде тургустунган нефти болбаазырадырының эң улуг заводу августуң 2-де баштайгы продукциязын берген.

Заводтуң чүгле баштайгы әолчээ ажылдап эгелээн—нефтини болбаазырадыр, арыгдаар бир технологтуг шугум дужаттынган. Тудугжулар ам-даа хөй ажылды кылыр ужурлуг.

Мурнакчы дуржулганы нептередир

КРИВОЙ-РОГ. (СЭТА). Чурттуң даг үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының Бүгү-эвилел төвүлел хуралы чоокта анаа болуп эткен. Совет Эвилелиниң демир рудалыг болгаш хемүр даштыг районнарындан келген дагжылар Кривой-Рогтуң күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алган «Большевик», «Гигант» деп мурнакчы шахталарының дагжыларының ажылының дуржулгазын чугаалажып көргеннер. Ол дуржулгаларны боттарының шахталаларынга нептередириниң дугайында, даг ажылдарының технологиязын сайзырангайжыдарының дугайында, эң-не бүдүрүкчүлүг машиналарны болгаш механизмнерни нептередириниң, бүдүрүлге чорудулгаларын механизастаарының база автоматчыдарының дугайын олар чугаалап турганнар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, СССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелинге, эш Н. С. Хрущевка байырлыг чагааны төвүлел хуралга улуг көдүрүүшкүн-биле хүлээп алган.

Великобританияның чазаанга Совет чазактың НОТАЗЫ

Англи девискээрде турар базадан ужудуп үнген «РБ-47» дээр америк шериг самолёду СССР-ниң агаар делгеминиң кызыгаарын июль 1-де үрээн дугайында айтырыгның талазы-биле Совет чазактың нотазын Великобританияның Москвада элчин чериниң төвүлекчи-элчини дээрги В. Бахерге СССР-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. С. Семенов август 3-те тыпсып берген.

Совет чазактың бо нотазы Великобританияның чазаанга июль 19-тагы нотазынга харыы болуп турар. Ол нотазынга англи чазак болза Совет Эвилелинге удур америк шериг ужар-чүүлүүн агрессчи үүлгедиглерин агартырын ораладжып турар болган. СССР-ниң агаар делгеминге аңдара аттырган америк шериг самолёду «совет курраг чер девискээринче барык 30 мильден чоок черле кажан-даа чоокшулап көрбээн» дээр аянныг АКШ-тың чазаанга таап бодаашкынныг чулчуруушкунун англи чазактың нотазында база-ла каталтап турар болган.

АКШ-тың чазаанга июль 13-теги нотазында болуушкуннарны шын эвес көргүскен чорукту Великобританияның чазза чугаажок бадыткап турар-дыр, ынчалза-да ол бадыткал шынныг чорук-биле чүүдешпес болгаш харын Совет Эвилелинге хамаарыштыр кылдынган агрессчи чаа үүлгедигни чаап чажырар дээш кылдынган болган деп, совет нотада чугаалап турар.

Агаар камгалалының совет шериглериниң хайгаарлга алганы кызыгаар үрекчизи самолёт кайы черге совет кызыгаарны эрте бергенил база аңаа кылдынган сагындырыгларны херекте албаанының соонда ол аңдара аттырган дээрзинин дугайында ылаптыг медээлер чогум-на харын ССРЭ-ниң чазаанда бар деп чүве Великобританияның чазаанга канчап черле билдинмес чүвел?

Великобританияның чазаа АКШ-тың чазаанын илергей-ле нүүлүчү бадыткаашкынларынын алаанга ат салбышаан, Совет Эвилелинге удур америк шериг ужур-чүүлүүнүн агрессчи үүлгедиглерин чүүлдүгүнүн тала болуп турарын айтыр апаар деп нотада чугаалаан.

АКШ-тың агрессчи үүлгедиглериниң киржикчизиниң ролюн бодунга ап турган, Великобританияның чазаа аар-берге харыысалганы ап турарын аңаа Совет чазак мурнундала сагындырган дээрзин нотаның түннелинде чугаалап турар. ССР Эвилелиниң чазза июль 11-деги бодунуң нотазын болгаш Совет Эвилелинге удур америк шериг самолёттарының агрессчи үүлгедиглерин боттандырарынга Великобританияның девискээрин тыпсып турары-биле холбаштыр, ол нотада илергейлеттинген шиитпирлиг удурланыышкынны база дагын бадыткаарын эргежок чугула кылдыр санап тур. Ындыг үүлгедиг моон соңгаар болбас боор деп Совет чазак манап турар. Ындыг үүлгедиглер үргүлчүлээн таварылгада Совет чазак Совет Эвилелиниң улустарының айыыл чок турар чоруун бодунуң эргезинде бар бүгү-ле арга-хемчеглер-биле хандырар дугайында сагыш салыр апаар.

(СЭТА).

ХОЖУДААШКЫНДАН ЧАЙЛААР ДЭЭШ ДЕМИСЕЖИР

Чеди чылдың ийиги чылы — 1960 чылда малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерни чедишкиниг күүседириниң база бир кол негелдези болза, мал чемнерин четчири-биле белеткээри болур. Ол негелдени күүседириниң хемчеглерин Улуг-Хем районнуң партия, совет организациялары, көдээ ажыл-агый артельдери болгаш совхоз кончуг четпес боттандырып, бо талазы-биле амдыызында чадашкан турарывысты миннип демдеглээр херек.

Районнуң колхозтары болгаш «УТКА 25 чылы» совхоз ниитизи-биле бо чылын 32,1 муң тонна сигенни, 82,6 муң тонна силосту болгаш өске-даа концентраттыг чемнерни белеткээр планныг. Ленин аттыг колхозтуң трактор-биле сиген кезер 5, аттыг 4 машиналарлыг, 19 хол кадыырлыг 132 кижи составтыг ийи бригадалары сиген шөлдеринде ажылдап, өске ажыл-агыйлардан дээре байдалдыг болуп турар. Ындыг-даа болза районнуң бүгү ажыл-агыйлары август 1-ге чедир сиген белеткээриниң планын чүгле 5,6 хуу, силос салыышкынын 2,1 хуу күүсеткени чогенчиг. Силос салыышкынынче чүгле «Күш-ажылдың хостуу» колхоз кирген.

Чоокта чаа болган СЭКП райкомунуң бюрозу «Чодураа» колхозтуң даргазы эш Темир-оолдуң болгаш «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң даргазы эш Глотовтуң илеткелдерин дыннап чугаалашкаш, мал чемнери белеткээр ажылда улуг четпестерни дүрген чайладырын шыңгыы демдеглевишаан, тодаргай шиитпирни үндүрген. Ооң сөөлүнде «Күш-ажылдың хостуу» колхоз сиген, силос белеткелинче массалыг кирген, а «Чодураа» колхозта байдал өскерилбээн. Моон кол чылдагааны болза, колхоз даргазы эш Темир-оол, партия организациязының секретары эш Кек-оол мал чемнери белеткээринче колхозчуларны хайныышкынныг организастап шыдаваанында.

Арга-зэмнер, арыглар иштинден, дөңгеликтер аразындан, буталар, тараа шөлүнүң кыдыгларындан, кыштаглардан хол кадыырлары-биле сиген кезерин ыяавыла организастаар ужурлуг турбуже, «Чодураа» колхоз июль төнчүзүнге чедир хол кадыырлары-биле кижилерни сиген кезилдезинче киирбейн турган. Трактор, аът-биле сиген кезер машиналар четче ажыглаттынмаан. Кескен сигенниң чидирии хөй. Эш Намчылоолдуң звенозу Бүүзекте 46 гектар черниң сигенин машина-биле кестирзе-даа, кыдыгларында терең сигеннерни кестирбейн, артырып каап турда, колхоз баштаар чери ону хатап кестиреринин хемчеглерин албаан. Хендергеде сиген кезер звенонуң улуртукчузу Дажы-Дөң арагалаш, 3 хүн дургузунда сигенчилеринге барбайн, прогулдап турганы ёзулуг харыысалга чох чорук болур.

— Хол кадыырлары-биле чүге сиген кеспейн турар силер — деп айтырарга:

— Харын ооң-биле сигенни кестирип турар улус болгай бис. Моон дугайында медээни бухгалтерия киирбейн барган-дыр — деп, колхоз даргазы эш Темир-оол чугаалап турар. Шынында ол ындыг эвес болган.

— Колхозта кижи күжү чедишпес болган ужурунда, хол кадыырыбиле сиген кеспейн турар бис. Ат болган чүве, ам моон соңгаар хол кадыыры-биле сиген кезеринче кижилерни киирер апаар бис — деп, партия организациязының секретары эш Кек-оол ол айтырыгга ынча деп харыылаан. Ол дээрге, база-ла чүвениң шынынга дүүшпес харыы болган. Колхозтуң күш-ажыл кылып шыдаар 570 ажыг колхозчуларының чүгле 13,7 хуузу сиген белеткээр ажылда. Бо колхоз чоокку хүннерге чедир сиген белеткээриниң планын чүгле 4 хуу күүсеткен, а силос салыышкынынче болгаш будук-бүрү чем белеткээринче кирбейн турган, колхозчуларның ортузунда тайылбыр-массалыг ажыл, социалистиг чарышты организастап турары, аъш-чем хандырылгазы негелдезинге чедир тургусгунмаан. Мал чемнери белеткээрин дүргедедир дугайында айтырыгны партия организациязының бюрозунга шыңгыы чугаалашкаш, хемчеглерни ап өгелээн.

Жданов аттыг колхоз (даргазы эш Кошкар-оол, партия организациязының секретары эш Чаш-оол) трактورнуң, аъттыг сиген кестирер машиналар-биле сигенни кезиц турза-даа, хол кадыырлары-биле сиген кезерин чоокку үеге чедир-ле организаставайн, бо дугайында СЭКП обкомунуң айтыышкынын күүсеткейн келген. Колхозтуң девискээринде хол кадыырлары-биле сиген кезип ап болур черлер кончуг хөй.

«СЭКП XX съездизи» колхозта байдал үстүнде айыттынган ажылагыйлардан дөредевес. Колхоз даргазының илеткелин райхүүсхомга, партия организациязының хуралынга дыңнап, чугаалажып көрген болгаш эки шиитпирлер хүлээп алдынган турган. Баштаар черниң даргазы эш Лопсан-оол, партия эге организациязының секретары эш Биче-оол ол шиитпирлерни чүге күүсеткейн турарыл? Артельдиң сиген кезер шөлдеринде сигеннин үнүжү эки-дир, хамык ужур ажылды эки организастаарында. Хендергеде чемнер белеткээр бригаданың бригадири коммунист Х. Тембирелдиң ажылды багай организастааны-биле ол бригада ийи неделяда чүгле 4 тонна сиген белеткээн. Бригада сиген кезилдезинге белеткел чох кирген. Ооң ажыл аъттары арган, хомуттар чедишпес. Бар хол кадыырлары эткен чылын-на дыттарда азын каан хевээр. Баштаар черниң хуралынга Х. Тембирелди ажылындан дүжүргеш, ооң орнунда өске кижини томуйлаан.

Арыг-Бажында эш Аңгакпан бригадирлээн бригадада байдал Хендерге бригадазындан дөредевес. Күш-ажылдың организастаашкыны, бүдүрүкчүлүү болгаш сагылга-чуруму кончуг куду деннелде. Бригаданын кежигүннери хүнде чүгле 4—5 шакта ажылдаар, эртен, кежээ хуузунда аңнаар болгаш дүне, соруг маадар, ажыл аъттарын аңнап мунуп турган аргысхан. Бригадир Аңгакпан үргүлчү арагалаш, 4 хонукта кайнаардаа барганы билдинмес турган. Ооң бригадазы 1344 тонна сиген белеткээр планныг турган, барык бир ай хиреде чүгле 60 тонна сиген белеткээн. Колхоз баштаар чери хуралынга Аңгакпанны ажылындан халаш, орнунга өске кижини киирген болгаш сиген кезилдезин дүргедедирин бригадага шыңгыы даасхан.

Мыймыстыг бода мал фермазы (эргелекчизи Х. Чульдум) 52 тонна, хой фермазы (эргелекчизи Чымба) 63 тонна, хаван фермазы (эргелекчизи Дөдек) 6 тонна сиген белеткээр турган, мынчага чедир чаңгыс-даа тонна сиген белеткеп албаан. Ажылды багай организастаан коммунистер — Тембирелди болгаш Аңгакпанны чогуур үеэзинде партия талазы-биле хемчег алыр ужурлуг турган. А партия организациязының секретары эш Биче-оол ол дугайында ам чүгле бодап, сагыш анныы олурары таарымчалыг болур бе?

Райкүүсхом болгаш Шагаан-Арыг хоорай Соведи мал чемнери белеткээринге шефтээр талазы-биле хоорайның чонун эвилелдээри улуг дузалыг болур. Бо талазы-биле ап турар хемчеглер четпес. Бистиң районнуң колхозтары Таңды районнуң девискээринден болур-чогуур-биле сигенни белеткеп ап болур деп чүве билдингир болгай, олче дүрген сагыш салыры чугула. Мал чемнери белеткээр ажылда улуг четпестерни өң дүрген чайладыр, бо талазы-биле хожудаашкындан уштунар дээш партия организациялары, колхозтарның баштаар черлери боттарында бар бүгү-ле аргаларны ажыглаары болгаш боттуг хемчеглерни доп-дораан алыры улуг ужур-дузалыг. Агаар-бойдустуң кандыг-даа байдалдары турда, мал чемнери белеткээр ажылды бичии-даа үзүктелдириш болбас дээрзин шыңгыызы-биле көөр.

Я. ДОРЖУ,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары.

Коммунизмниң херээнге кызыгаар чок бараан болур

ВЛКСМ ТК-ның VIII Пленуму

ВЛКСМ Төп Комитединиң август 2—3-те үргүлчүлээн пленуму ажылын дооскан. «Үлетпүрнү, транспортту хөгжүдер база эртемниң болгаш техниканың эң чаа чедиишкиннерин бүдүрүлгеге нептередир дугайында СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлериниң күүселдезиниң чоруп турарының дугайында» СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң доктаалы-биле холбаштыр комсомол организациларының ажылында дугайында» база «Аныяктарның дыштанылгазын организастаар талазы-биле комсомолдуң сорулгаларының дугайында» доктаалдарны пленумга хүлээп алган.

Үлетпүрнүң, транспорттуң болгаш тудугларның комсомол организациялары СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш бүгү улустуң демиселинге киришпишаан, совет аныяктарның күжениишкиннерин чеди чылдың онаалгаларын күүседиринче, ажыл-агый тургузуушкунуң бирги эзлчеглиг сорулгаларын шиитпирлээринче угландырын турар дээрзин ВЛКСМ ТК-ның пленуму демдеглээн.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективтери болгаш шалыпчылары деп ат дээш аныяктарның чарыжы калбаа-биле нептереп бар чыдар. 3,5 миллион ажыг аныяк патриоттар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле планнарны ажыр күүсеткилээн. 650 мың аныяк чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның чогаадыкчы күш-ажылы техниканы сайзырангайжыдарынче, бүдүрүлгениң иштики курлавырларын дилеп тыварынче болгаш ажыглаарынче угланган.

Бүгү-эвилелдиң шалыпчы 114 комсомолчу тудугларында бүдүн чартык чыл дургузында 82 улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин ажыглалда киирген. Беш домналарны, кан эзилдирер 11 суугуларны, 17 прокат станнарын болгаш цехтерин, кылымал волокнону бүдүрер талазы-биле 5 бүдүрүлгелерни ажыглалда киирген, 2.300 километр ажыг болгаш электрижиткен 2.500 километр чыгам демир орук шугумнарын туткан, ВЛКСМ-ниң шефке алганы дөрт цемент заводтарында чаа күчүлүг агрегаттарны туткан.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң бүгү совет аныяктар бир эп-сеткилдиг чүүлдүгүнүп көрген шиитпирлери аныяк ажыл-ишчилерниң политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейлиниң хайгамчык улуг көдүрүүшкүнүн болдурган.

Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Бухарестеге болган Чөвүлел хуралының түңнелдериниң дугайында СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң резолюциязын ВЛКСМ ТК-ның пленуму долузу-биле чүүлдүгүүнүн, ол чөвүлел хурал болза делегейнин коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эвин быжыглаарының, АКШ-тың болгаш капиталистиг өске-даа чурттарның империалистериниң агрессия үүлгедигленинге удур, тайбың дээш, чепсегленишкинни дүжүрери болгаш тайбын кожа-хелбээ турары дээш улустарның демиселинің херээнге шылгарангай салыышкынны киирген.

Коммунистиг партияның, эш Н. С. Хрущев баштаан ооң ленинчи Төп Комитединиң өзүп олурар салгакчылар дугайында кайгамчык улуг сагыш-салыышкыны, улус ажыл-агыйының эң чугула сорулгаларын шиитпирлээринге комсомолга берип турар улуг бүзүрел коммунизмниң нүүрүнде күш-ажылчы чаа-чаа эрес-маадырлыг чоруктарже аныяктарны сорух киирген.

«Техниктиг депшилге болгаш бүдүрүлгениң шынар көргүзүглерин экижидери дээш демиселге Харьков областың комсомолчуларының болгаш аныяктарының киржилгезинин дугайында» Украинаның ЛКСМ-нин Харьков өбкомунун илеткелин дыннаан, ВЛКСМ ТК-ның пленумунуң демдеглээни болза, Харьков областың комсомол организациязы чеди чыл планының онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш, бүдүрүлгениң техниктиг деннелин улам ынай кадырер болгаш шинээ көргүзүглерин экижидер дээш демиселдин талазы-биле областың партия организациязынга идепкейлиг дузалажып турар. Областың комсомол организациялары чаа техниканы тургузарынга, станоктарны болгаш механизмнерни чаартырынга чедиишкинниг шефтеп, чеди чылдың эң чугула тудугларын тударынга төлептиг салыышкынын киирип турар.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлерин күүседир дээш идепкейлиг демиселче аныяктарны мөөнүүр талазы-биле тодаргай хемчегларни ажылдап кылырын комсомолдуң Харьков өбкомунга, хоорком-нарынга, райкомнарынга, комсомол эге организацияларынга ВЛКСМ ТК-ның пленуму хүлээткен.

Чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш аныяктарның чарыжын калбартыр талазы-биле, техниктиг депшилгениң темпилерин бүгү хемчег-биле бедидеринге үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер талазы-биле комсомол организацияларының ажылы Ленинчи комсомолдуң ажыл-чорудулгазынга моон соңгаар-даа эң чугула угланыышкын болур ужурлуг.

Каңналга бүдүрүлгезин хөгжүдеринге шефтээшкинни организастаар талазы-биле комсомолдуң эгелээшкинин СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң бедин-биле үнелеп көргени бүдүрүлгеге каңналганың депшилгелиг аргаларын бүгү хемчег-биле нептередир дээш демиселди уламна дидим, калбак хемчээл-биле чорударын комсомол организацияларынга хүлээдип турар.

ВЛКСМ ТК-ның пленуму бүгүэвилелдиң шалыпчы комсомолчу тудуглары-биле каңналганың 15 специализастаттынган болгаш үлегеркөргүзүглүг бүдүрүлгелерин тургузарын чарлаан болгаш ол тудугларга, а ол ышкаш каңналга дериглерин болгаш аппаратураны, электродтарны болгаш флюстерни бүдүрер талазы-биле 23 бүдүрүлгелерни, камгалал газтарын бүдүрер талазы-биле кислород станцияларын болгаш агрегаттарны тударынга болгаш чаартып дериринге шефтээшкинни организастаарын комсомолдуң эң чугула практиктиг сорулгаларының бирээзи кылдыр санап тур. Каңнаашкынны нептередиринге идиг бээриниң хөй-ниити комиссияларын тургузарын, каннаашкынның мурнакчы аргаларын өөренир болгаш шингээдип алыр талазы-биле аныяктарга техниктиг бөлгүмнериң болгаш курстарның калбак четкизин улус ажыл-агыйының чөвүлелдери-биле кады организастаарын эргежок чугула кылдыр көрген.

Аныяктарны чаартыкчы болгаш чогаадыкчы ажылче калбак хандыкшыдарын ВЛКСМ ТК-ның пленуму онза чугула ужур-дузалыг кылдыр демдеглээн. Комсомол комитеттери аныяк чаартыкчыларга, чогаадыкчыларга дузалаар хүлээлгелиг.

Чеди чылдың бүдүн чартык чылының дургузунда чурттуң шалыпчы тудугларынче комсомолдуң путевкаларын өзүгаар 300 мың ажыг оолдарны болгаш кыстарны чоруткан. Тудуг ажылдарының хуусааларын кызырар, оларның тергиин шынары болгаш ол ажылдарның бот-үнезин эвээжедир дээш аныяктар коллективтериниң дайынчы чарыжы комсомолчу тудугларда калбарган.

Комсомолдуң шалыпчы тудугларына дайынчы шефтээшкинни улам ынай экижидерин комсомол комитеттеринге пленум хүлээткен. Бүгүэвилелдиң шалыпчы комсомолчу тудугларына чаа бүдүрүлге күчүлерин 1960—1961 чылдарда ажыглалга хуусаа бетинде киирериниче комсомолчуларны болгаш аныяктарны мөөнүүр эргежок чугула.

7 миллион тонна цементини бүдүрер талазы-биле чаа күчүлерни тударын хуусаа бетинде доозары болгаш ажыглалга киирери дээш демисел комсомолдуң дайынчы херээ деп ВЛКСМ ТК-ның пленумунуң доктаалында чугаалаан турар. Цемент заводтарын тударынга аныяктарның социалистиг чарыжын улам калбартырын, тудугларны материалдарбиле, дериглер-биле өй-шаанда хандырарын чедип алырын, ажылдап турар күчүлерге цемент бүдүрерин көвүдедир дээш демиселди күштелдирерин, технологтуг чурумну шынгыы сагыырын, цемент бүдүрерин өстүрер курлавырларын дилеп тыварын болгаш эки ажыглаарын чедип алырын комсомол организацияларынга даасхан.

Чурттуң өлүүн хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниң комсомол организациялары бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның тергиин эки шынары дээш бүгү улустуң демиселинде дайынчы өзү-биле кирипкен, үнелиг өлүүн эгелээшкиннерни кылгылаан деп ВЛКСМ ТК-ның пленуму демдеглээн. Продукцияның шынарын бедидер, бүдүрүлгениң бедик культуразы дээш аныяк ажылчыннарның, инженерлерниң, техниктерниң, аныяк эртемденнериң болгаш шинээ көргүзүглерин экижидер дээш демиселге Харьков областың партия организациязынга идепкейлиг дузалажып турар. Областың комсомол организациялары чаа техниканы тургузарынга, станоктарны болгаш механизмнерни чаартырынга чедиишкинниг шефтеп, чеди чылдың эң чугула тудугларын тударынга төлептиг салыышкынын киирип турар.

«Аныяктарның дыштанылгазын организастаар талазы-биле комсомолдуң сорулгаларының дугайында» ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары эш С. П. Павловтуң илеткелинин талазы-биле пленумнуң хүлээп алган доктаалында демдеглеп турары болза, комсомол организациялары аныяктарны улус ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга практиктиг киржириниче улам-на идепкейлиг хандыкшыдын, аныяктарны коммунистиг өзуга кижизидер талазы-биле ажылды тодаргай болгаш утка-шынарлыг чорудуп турар апарган.

Коммунизмни тудуп тургузарын калбартырының үезинде партияның сагыш-салыышкынының ачызында кижини бүгү талалыг болбаазырадырына, ооң арга-мергежилдерин бүрүн илередиринге бүгү-ле эң дээре аргалар тургустунуп турар деп пленум демдеглээн. Аныяктарның угаангыр дыштанылгазын организастаары комсомолга онза чугула сорулга болуп турар. Коммунистиг өзү-биле чурттаар болгаш ажылдаар деп кол сорулганы шиитпирлээрде аныяктарга дузалаар кылдыр аныяктарның дыштанылгазын ынчалдыр организастаарының дугайында комсомол кол сагыш салыр ужурлуг.

Ындыг турбуже комсомолдуң кижизидилгелиг ажылының байдалы, ооң иштинде аныяктарның уткалыг, идея талазы-биле бүдүштүг дыштанылгазын организастаар ажылы амыдыралдың негелделеринге амдаа четпейн турар. Аныяктарның массалыг байырлалдарының болгаш фестивальдарының дугайында, боттывынгыр уран чүүлдүң кижизидикчи ужур-утказының дугайында, массалыг күш-культуржу шимчээшкинни хөгжүдериниң болгаш күш-культураның адакы коллективтерин быжыглаар дугайында комсомолдуң комитеттери чамдыкта сагыш салбайын турар. Ылаңгыя көдээ аныяктарның дыштанылгазын организастап турарында улуг четпестер бар. Хөй-хөй колхозтарда болгаш совхозтарда культура-массалыг ажыл бодунуң утказының талазы-биле чедимче чок болгаш чаңгыс аай хевирлиг болуп турар.

Аныяктарның идея-политиктиг деннелин соксаал чок бедидерин комсомолдуң комитеттеринге, комсомол эге организацияларынга пленум хүлээткен. Партияның XXI съездизинин шиитпирлерин, «Амгы үениң байдалында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдургаш, комсомол организациялары Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың политиказын, капитализмден социализмниң аажок улуг артык күштерин аныяктарга тайылбырлаарынче, аныяк өскенни күш-ажылга ынакшылдын, совет патриотизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң өзүзунга, бистиң Төрээн чуртувустуң шылгарангай чедиишкиннери дээш чоргаарланыышкынның өзүзунга кижизидериниче боттарының бүгү ажылын угландырар ужурлуг.

Янзы-бүрү ниитилел системалар-лыг чурттарның кожа-хелбээ турарының болгаш ийи идеологиялар-ның аразында демиселдиң улам ынайгы чидиленишкининиң байдалдарында комсомол комитеттериниң бирги чергелиг сорулгазы болза аныяк өскеннің идейлиг каңналышкының улам ынай күштелдирери, оларның политиктиг серемчилелин бедидери болур.

Бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың, культураны, билиглерни шиңгээдип алырының үлегер-чижектерин—коммунистиг күш-ажылдың коллективтериниде чаа өзү-биле төрүттүүнүп турар күш-ажылдың болгаш амыдырал-чурттаганың бүгү дүржулгазын аныяктарның ортузунга пропагандалаары эргежок чугула.

Бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың, үлегерлиг корум-чурумнуң, бедик культураның хоорайлары болгаш суурлары дээш идепкейлиг демиселди калбарткан Севастопольдун комсомолчуларының болгаш аныяктарының эгелээшкинин пленум чүүлдүгүнүп көрген. Москваның, Ленинградтың, Омскининиң, Одессаның, Черновичинин, Руставинин, Мингечаурнуң, Кохтла-Ярвениң, Невит-Дагның болгаш оон-даа өскелерниң комсомол организациялары ол эгелээшкинни деткээн.

Ажылчын болгаш көдээ аныяктарның ниити эртем болгаш культура-техниктиг деннелин бедидер талазы-биле Татарияның область комсомол организациязының ажылының дүржулгазын калбак ажыглаарын, аныяк өскеннің ниити эртем болгаш культура-техниктиг билиглериниң хөй-ниити көрүүдезин улус өөредилгезинин органнары-биле кады чорударын, ажылдап турар аныяктарның дээди өөредилге черлеринге болгаш техникумнарга киреринин белеткээр талазы-биле курстарны хөй-ниити шугуму-биле ажыдарын, ол ажылга хөй-ниитичилерниң калбак болуун—башкыларны, аныяк тускай эртемниглерни, студентилерни хандыкшыдарын, боттары өөренип турарларга дузаламчы кылдыр тайылбыр лекцияларны, консультацияларны радио болгаш телевидение дамчыштыр организастаарын, өөредилге программаларын шиңгээдип алырынга идиг бээр эртем билиглери нептередир киноларны көргүзер чорукту чедип алырын комсомол комитеттеринге пленум сүмелээн.

Комсомол комитеттери аныяктарының дыштанылгазын организастаарда амыдырал-чурттаганың хөй-ниити хевирлерин хөгжүдериниң дугайында СЭКП-ниң XXI съездизинин айтыышкыннарын барымдаалаар, коммунистиг ниитилелдиң кижизиниң аажы-чаңын кижизидеринге дузалаар дыштанылганың коллективтиг хевирлерин калбак нептередир херек.

Комсомол организацияларының хүлээлгези — бот-тывынгыр уран чүүлдү улам ынай калбартырынча улуг кичээнгей салыры, бот ажылчорудулгалыг коллективтерже аныяктарның кириишкинин үргүлчү көвүдедири, массаларның инициативалы-биле төрүттүнген дыштанылганың чугула хевири—культураның улусчу университеттерин улам ынай хөгжүдеринге идепкейлиг киржири болур.

Литератураны болгаш уран-чүүлдү пропагандалаарын комсомол организациялары шиитпирлиг экижидер ужурлуг деп ВЛКСМ ТК-ның пленуму санап тур. Комсомол организациялары номнарны нептередиринче аныяк өскенни улам хөй кириштирер дугайында сагыш салыр, номнарның хөй-ниити тарадыкчыларының санын чоокку бир-ийи чылдарда 300 мың кижи чедир көвүдедир хүлээлгелиг.

Коммунистиг кижизидилгенин идепкейлиг дыштанылганын, кадыкшылды быжыглаарының база аныяктарны күш-ажылга болгаш социалистиг Ада-чурттуң камгалаарынга белеткээриниң чугула чепсээ болур күш-культураны болгаш спортту улам ынай хөгжүдерин комсомол организацияларындан пленум негээн.

Аныяктарның культуразын бедидер дээш комсомолдуң походун үргүлчүлевишаан, ийи-үш чылдарның дургузунда аныяктарның күжү-биле 15 мың клубтарны, 20 мың киноаппараттыг черлерни, 5 мың туристчи базаларны болгаш пансионаттарны тудар, культура-чырыдыышкынның 50 мың албан черлерин чаагайжыды тудар, турис-кадыкшылыга лагерьлерин, чоннуң культура-амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелерин тударын, чурттакчылыг черлерни радиожударын калбартыр, культура болгаш спорт херектелинин хөлезилел пунктуларын дериир. Хоорайларны болгаш суурларны чаагайжыды тударынга, оларның девлекээрлерин ногаанчыдарынга аныяктар идепкейлиг киржип, ажылчы чоннарның хоорайлар чанында дыштанылга черлерин шефке алыр ужурлуг.

Аныяктарның дыштанылгазын организастаарында кол чүүл болза оларның эгелээшкинин болгаш бот ажыл-чорудулгазын калбартыры болур деп пленум айыткан. Комсомолдуң комитеттери аныяк өскенни хөй-ниити профессияларынга калбаабиле өөредир херек. Аныяктарның культуразын бедидер талазы-биле ажыл үезинден дашкаар, хөй-ниитиниң шугуму-биле идепкейлиг ажылды чорудуп турар Белоруссияның, Москваның, Новосибирскининиң уранчүүл ажылдакчыларының эгелээшкинин пленум чүүлдүгүнүп көрген.

Көдээ аныяк өскеннин дыштанылгазын эки организастаарының, хоорайларның комсомол организацияларының көдээге шефтээшкинин калбартырының, көдээ клубтарга, күш-культураның коллективтерлиге методтуг болгаш чогаадыкчы дуза көргүзеринин эргежок чугулазынче комсомол организацияларының кичээнгейин онзалап угландырган.

Магазиннерниң, столоваяларның, кафелерниң, рестораннарның ажылында хандырылганың депшилгелиг аргаларын нептередиринге пропаганда-лел организациялары-биле болгаш садыгның албан черлери-биле кады комсомол комитеттери киржир ужурлуг. Комсомолдун шалыпчы тудугларына, ыяш үлетпүрүнге, демир болгаш чазаглыг орудларын, электридамчыдылгазының шугумнарының тудуунга, мал одарларына болгаш хову турлагларына салыг болгаш амыдырал хандырылгазының четкизин калбартырынче угланган хемчегларни алыры чугула.

Аныяктар дугайында соксаал чок сагыш салыышкыны дээш төрээн Коммунистиг партиянга чурттуң комсомолчуларының, оолдарының болгаш кыстарының өмүнээзиндеп ВЛКСМ ТК-ның пленуму өөрүп четтириишкинни илергейлээн. Комсомолчулар, бүгү аныяк өскен коммунизмниң херээнге моон соңгаар-даа кызыгаар чок бараан болур, коммунистиг өзү-биле чурттап болгаш ажылдап, чүткүлүг өөренир дээрзин СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге пленум бүзүреткен. (СЭТА).

Амур областа эн улуг ажыл-агыйларның бирээзи «Пограничный» дээр совхоз. Ол кур чедле тургустуган. Совхозтуң ажылчыннарының суурунда ам чүс ажыг ийи-чаңгыс кылттарлыг даш бажынар тутуган. Чурталга тудуунга, чаагайжылыгга болгаш ногаанчыдылгага ол совхоз чылдын-на дыка хөй миллион рубльни чарыгдап турар. Ында он чылдың школазы, Культура бажыны уруглар сады болгаш ясли база бар.

Чурукта: механизатор П. С. Пе-даштың өг-бүлези бодунуң бажынынын чанында тур.

Фото Э. Брюханенконуу

СЭТА-ның фотохрониказы

Тос чылда

Самдан Лик Сатовна 1951 чылда Ак-Хемге турган школаның аштакчызынга ажылдап кирген. Анаа бир чыл ажылдааш Кара-Суг школазынга ол-ла ажылга кирген. Оон Самдан Ак-Туруг ортумак школазынга ажылдап кирген. Амга чедир Самдан ол школада аштахчылап ажылдап турар. Ооң бодунуң онаашкан ажылынга кызымак чоруун школа дирекциязы үнелеп көргеш, өртектиг шанналдарны аңаа үргүлчү тыпсып келген.

Бажың штукатуралаар, шала болгаш парталар будуур талазы-биле ол мергежилдиг апарган. Чылдын-на школа септелгезинге идепкейлиг киржип турар.

Самдан Лик Чаа-Хөл районнуң школаларынга тос чыл дургузунда үзүктел чокка ажылдап турар.

К. ДОРЖУ.

ХЕРЕЕЖЕННЕРНИН БҮГҮ-ТЫВА ХУРАЛЫНГА УТКУШТУР

Улус ажыл-агыйынга херээженнерниң киржилгези

Чаа-Хөл районнуң херээженнери улус ажыл-агыйынга, ылаңгыя колхоз будурулгезинге боттарының киржилгезин сөөлгү үеде өлүүн күштелдиргеи. Колхозчу херээженнерниң аразында күш-хүнүнүң минимумун күүсеткейн турарларның саны дыка кызырлып турар.

Районнуң бүгү колхозтарында ясилдерни организастаан чорук ниитиниң будурулгезинге иелерниң киржилгезин улуу-биле чиигеткен. Амгы үеде районнуң колхозтарының малының баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер дээш дыка хөй херээженнер боттарының чүткүлдүг чоруун үргүлчү илередип турарлар.

Хойжу эш Тол эрткен чылын төрүүр 100 хойга онааштыр 157 хураганнарны өстүрген, хойжунуң күш-ажылчы чедиишкиннерин көргөш, совет чазак ону Күш-ажылчы Кызыл Тых орден-биле шаннаан. Ол болунуң колларган хоюнуң баш бурузунден ортумаа-биле 2,5 кг дуктуг баштайгы кыргылдада алган. Районда мурнакчы саанчылары Дамдың Чечек, А. Хуурак, Анай-оол, Орустаар олар чартык чылда инек бүрүзүнден-не ортумаа-биле 820 — 875 кг сүтту саттаннар.

Районнуң партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының ажылында херээженнериң киржилгези өлүүн калбарган. Чижээ, Булун-Терек көдээ Советтиң даргазында С. Доруймаа, ооң секретарында З. Топтут-оол олар ажылдап турарлар. Ленин аттыг колхозта О. Чыртаан райкүүскомнуң, колхоз баштаар черинин, партбюронуң кежигүнү, ам ол колхоз ясилдиниң эргелекчизинде ажылдап турар. Ол ышкаш хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турар херээженнер башкыларының аразында база хөй.

Районнуң херээженнериниң үстүнде чедиишкиннерин быжыглавышаан, ниитинин бүдүрүлгезинге оларның киржилгезин улам-на карбартыры чугула.

Д. АРАКЧАА.

* * *

Тес-Хем районнуң херээженнериниң ийиги слёду болуп эрткен. Аңаа колхозчу араттарның культурлуг амыдырал-чурттаганының байдалын улам ынай экижидер хемчеглер талазы-биле СЭКП Тыва өбкомунуң V пленумунуң доктаалының күүселдезинин дугайында илеткелди партия райкомунуң бирги секретары эш Аракчаа кылган.

Колхозчулардың культурлуг деннелин көдүрер талазы-биле районнуң партия, совет болгаш херээженнер организацияларының алган хемчеглеринин түңнелинде, сөөлгү бүдүн чартык чылдың дургузунда колхозчулардың 95 чурттага бажыңнары, уруглардың ийи сады, 160 олуттуг чаа школа, 2 интернат, эмнелге салбырының бир бажыны, 5 чунар бажын демей туттуган. Ленин аттыг болгаш «Ак-Эрик» колхозтарда столоваялар ажылдап турар. Эртken чартык чылда колхозчуларның 84 бажыңнары крышалаттынган, 33 кладовкалар, 66 арыгланыр бажыңнар кылдынган, чуунду төгер 41 онгарлар, 2 кудук настынган. Суурларда 1680 ажыг дөс ыыштарны тарып олургган.

Үстүнде хемчегlерниң түңнелинде, чоннуң культурлуг амыдыралының деннели өлүүн бедөөн, оларның материалдыг хереглелери улам калбарып турар. Эртken чылдың дургузунда колхозчулар 235 демир орунарны, 250 ажыг чоорганнарны болгаш 447 мың рубльдің нарын хептерин, 220 мың ажыг рубльдің бажың херекселдерин садып алганын илеткелчи демдеглээн.

Колхозчу араттарның амыдырал-чурттаганында чедип алдынган чамдык чедиишкиннерни быжыглавышаан, СЭКП өбкомунуң V пленумунуң доктаалын амыдыралга уламна ханызы-биле боттандырар хемчегlерни алырын районнуң партия, совет болгаш херээженнер организацияларындан өлүүн киржикчилери негеп турганнар.

М. ОЮН.

Лекция пропагандазын күштелдирер

РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир ниитилелиниң Тыва салбырының IV пленуму чоокта болуп эрткен. Аңаа амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунуң практиказы-биле лекция пропагандазының харылзаазын күштелдирер дугайында СЭКП өбкомунуң пленумунуң болгаш РСФСР-ниң политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир ниитилелиниң баштаар черинин Пленумунуң доктаалдарын күүседир талазы-биле хемчеглер дугайында Г. С. Михайловтуң илеткелин дыннаан.

Партияның XX болгаш XXI съездилериниң төөгүлүг шиитпирлерин база «Амгы үениң байдалында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын амыдыралга боттандырар дээш политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир ниитилелдин Тыва область салбыры чамдык ажылдарны кылган. Бо чылдың бирги чартыында областа ниитизи-биле янзы-бүрү темаларга 4000 хире лекцияларны номчаан. Оон барык 1000 хирези марксисчи-ленинчи теорияны пропагандалаар талазы-биле лекциялар болур — деп, эш Михайлов чугаалаан.

Политиктиг болгаш эртем билиглер нептередириниң район салбырларының ажылы чугаар экижээн. Чижээ, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл, Каа-Хем районнарда салбырлар чонга чартык чыл иштинде лекция номчуур планын күүсеткен болгаш лекцияларны экижиткен. Кызыл хоорайда делегей байдалынын, эртемниң болгаш культураның темаларынга лекция номчуурунун секциялары эки ажылдап турар. Область ниитилелиниң президиуму Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Оюржак Лопсанчаптын, сланчы Бичии-Уругнун, хаван ажаакчызы Хасаншининиң болгаш кукурузачы Николаевтин ажылынын дүржулгаларын тускай лекция кылдыр белеткеп үндүрген.

Ындыг-даа болза, лекция пропагандазының негелделери ам-даа чогуур деннелге четпейн турары илеткелден илерээн. Чартык чылда экономика, эртем-техника болгаш көдээ ажыл-агый темаларына 438 лекцияларны номчаан. Бо дээрге, ол темаларга номчуза чогуур лекцияларын чугле 12 хуузу болуп турар. Бүдүрүлгениң, көдээ ажыл-агыйының мурнакчыларының болгаш чаартыкчыларының дүржулгазының дугайында 60 лекцияларны номчаан. Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем, Сут-Хөл районнарга көдээ ажыл-агый, эртем техника, мурнакчы дүржулга талазы-биле лекциялар эвээш номчуттунуп турар. Таңды районга чартык чылда ниитизи-биле 257 лекция номчуттунган, ооң иштинде көдээ ажыл-агый талазы-биле чугле 8, а мурнакчы дүржулга дугайында чаңгыс-даа лекция номчуттунмаан — деп илеткелчи демдеглээн.

Барыын-Хемчик районда четчир санныг лекторлар бар, ындыг болзада чамдык лекцияларның шынары куду болуп турарын илеткелде айытканы база шын—деп, бир дугаарында санал берген эш Кестикей чугаалаан. Делегей байдалының дугайында лекция номчуп турган Куба болгаш Конго Республиканы картадан көргүзүп шыдавас ындыг кижилер лекция кылып турары четпес деп, демдеглевишаан, область төвүнден лекторлар бистин районга эвээш кээп турар деп ол, медеглээн.

Өске областарда хоорай тудугларының талазы-биле лекция номчуурунун тускай секциялары ажылдап турар, бисте ындыг секция чок болганда, чоокку үеде ындыг тускай секцияны тургузары чугула деп эш Харламов чугаалавышаан, тудуг индустриязының темазынга номчуур лекцияларга көргүзүүг материалдары садып алыр дугайында хемчегlерни албайын турары четпес деп, политиктиг болгаш эртем билиглер нептередириниң область салбырының президиумун ол шугумчүлээн.

— Илеткелчи шажынга удур пропаганда дугайында чаңгыс-даа сөс чугаалавады, оон туржук, ол талазыбиле лекция номчуур секцияның даргазы безин Пленумда чок-тур — деп СЭКП өбкомунуң лекторлар бөлүүнүн удуртукчузу Диига саналын эгелээн. Бай-Тайга, Эрзин, Барыын-Хемчик, Таңды районнарда салбырлар шажынга удур пропаганданы күштелдирер ажылды чедир чоруттайн турар, а политиктиг болгаш эртем билиглерни нептередир ниитилелдин президиуму бо талазы-биле хемчегlерни чедир албайын турарын ол шугумчүлээн.

Чүдүкчүлер-биле тайылбыр ажылын экижидер талазы-биле хемчегlер алырын ораалаштайн турар чамдык коммунистер база бар. Чижээ, Таңды районнуң «Совет Россия» колхозта коммунистер Агапов, Шумов оларның ыкадайлары безин бурганга чүдүп, тейлеп турар. Бичии уруглар боттарының мойнунда крестер баглап алган чоруур болгаш аразында эмчите келбес таварылгалар ында бар, ол-ла районнуң «Революцияның чалбыжы» колхозта Башкы Артемованы шажын дугайында лекция номчуп бээрин дилээрге «мен бодум чүдүкчү болгай мен» дээш ынаваанын буруу шаап, чүдүкчүлер-биле ажылдар кижилерни оларга түс-түзүнде быжыглаар, агитаторлар-биле семинар эрттирер, ол ажылга башкылар, эмчилер болгаш өске-даа тускай өртемниглерни киириштирерин чедип алыры чугула сорулга деп эш Диига чугаалаан.

Чаа-Хөл районнуң лекторлары өлүүн каш лекцияларны тургускаш, ооң чедер-четпестериниң дугайында рецензияны алыры-биле политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир ниитилелдин область президиумунче чоруткан. Оон бээр чартык чыл ажып турар, ынчалза-даа чаңгыс-даа сарыы албаан бис—деп, эш Хунайоол шугумчүлээн.

Техниканы колхозтар садып алгандан бээр ийи чыл ашкан. Ынчаарга ол техниканы колхозтарда канчаар ажаап турарын көөрге, четпестер хөй, ол чүгле бистин районда өвес, өске районнарда база бар. Бо айтырыгны кадырер талазыбиле область ниитилелиниң Тыва салбыры болавайн-даа турары канчал-даа таарышпазын эш Парфенов чугаалаан.

Бай-Тайганың чонунуң хөй кезии тыва улус болганда бисче тыва дыл кырында лекцияларны чорудары артык өвес. Ол хамаан чок өрүс дыл кырында лекциялар безин чогуур үезинде келбейн турар. Чижээ, Ленин дүнеринин тускайында лекциялар ол төөгүлүг чугула хүн шагда-ла эрте бергенде келген деп эш Аңгырбан шугумчүлээн.

Пленум моон соңгаар лекция пропагандазынын ажылын экижидер дугайында бо талазы-биле тодаргай хемчегlерни айыткан доктаалды хүлээп алган.

Чон күзеп турар

Өвүр районнуң төвү — Хандагайты суурунуң чурттакчы чонунуң саны өөп, чоннуң культурлуг амыдырал-чурттаганы чыл келген тудумна бедип турар. Ындыг турбуже суурда парикмахерская болгаш чурук тырттыр чер мынчага чедир тургустунмайн турары хомданчыг.

Колхозтардан келген кижилер паспортка болгаш янзы-бүрү документилерге хереглээри-биле чурукка тырттырып, район төвүнге кээрге чурук тырттырар чер чок болганындан олар Чадаана ажып, ажылгыйным мындыг чугула үезинде ийи-үш хонукту аңаа эрттирип ажылдап чартыгар ужурга таварышып турар.

Парикмахерская болгаш чурук тырттырар черни тургузар дугайында чоннуң чөптүг негелделинче Хандагайты суур Совети, ооң күүскому сагыш салбаанындан ук айтырыг соңгаарлаттынып келген. Чурттакчы чоннуң бо негелдезин дарый боттандырары-биле суур Совети чогуур хемчегни алырын чон күзеп турар.

А. АРТАА.

Коммунистиг КҮШ-АЖЫЛДЫҢ тиилелгезинче!

Патриоттуг шимчээшкин улам калбарып турар

1959 чылда область типографиязында эш Анна Поповага удурткан парлакчылар бригадазынга болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхозта мал ажылының бригадазынга коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты тывыскан. А бөгүн области 21 бригадалар болгаш бүдүрүлгенин 150 ажыг шалыпчылары ол хүндүлүг атты чедип алган. Киржикчилериниң саны 1500 хире 125 бригадалар коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алыр дээш демисежип турар. Оон иштинде 92 бригадалар үлетпүрде, совхозтарда, тулугда, транспортта, 33 бригадалар колхозтарда чаржып турар. Патриоттуг шимчээшкинде 500 ажыг кижи тус-тузында киржип турар. Ол чаруштың кайгамчык шалыпчылары: «Кызыл партизан» совхозтуң кадарчызы эш Оюн Кашпык-Кара, Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозта саанчылар М. Балдан, Т. Макпал, № 2 болгаш № 1 АТК-ның чолаачылары И. Беликов, Ю. Зюзин, «Тыва даг дүгү» тудугнуң дашчызы К. Монгуш, Кызылдың хлеб заводунуң бригадири В. Качалова, колбаса фабриказында И. Мамонтова оларның аттарын Тываның ажылчы чону улуг чоргаарал-биле адап турар. Коммунистиг ажыл-иштиң тиилелгези дээш чаруштa киржип турар бригаданың болгаш кижи бүрүзүнүң амыдыралы, ажылы өскелерге үлегер болуп турар.

Кызылдың хлеб заводунда Валентина Качалованың удурткан бригадазы ай бүрүзүнүң планын 130—150 хуу чедир күүседип турар. Оон кежигүннери 9 кижи. Олар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш шынарын улам бедидип, бөлгүмнерде өөренип турарлар база боттывынгыр уран чүүл бөлгүмүүн идепкейлиг киржикчилери. Олар боттоттарынга бирээзи хөйү дээш, хөйү бирээзи дээш деп кыйгырыг-биле өөредилгеге-даа, ажыл-ишке-даа, хуузунда амыдырлынга-даа дузалажып турар. Чижээ, бир катап бригаданың кежигүнү Санарова ажыл шагын үзүп, ажылга келбейн барган. Ынчаларга оон өөрү аная чүгле хемчег көргүскен эвес, а оон бажынынга барып, эш-хуузу-биле чугаалашканнар. Ам Санарова бригаданың шалыпчыларының бирээзи болуп турар № 1 АТК-да эш Владимир Лецингиге удурткан бригаданың амыдыралы ажыл-ижи коллективке үлегер-чижек болуп турар. Бригаданың кежигүннери 6 кижи. Олар ай санында планын ажыр күүседип турар. Оларның дөртү кежээки школада, ийизи институтта заочно өөренип турар.

Коммунистиг күш-ажылдың тиилелгези дээш демисежип турарларның саны хүн бүрүде улам көвүдеп турар. Вышневолоцкиниң пес-таавычызы, бүгү чүртка алдаржаан Валентина Гаганова патриоттуг чаагай деректи кылган. Ол, бедик ажыл төлевирлиг бригадазындан эн-не куду ажылдыг бригаданы хүлээп алгаш, ол хожудангай бригаданы мурнакчыларның одуруунга киирген. Оон патриоттуг чаагай ажыл-ижин бистин чүртүвүстүң муң-муң мурнакчылары деткээн.

Валентина Гаганованың патриоттуг хөрөөн бистин областывыска бирле дугаарында №1 АТК-да септелге бригадазының бригадири эш Лазарь Савельевич Одинцев деткип, адерген. Ол эки ажылдыг мурнакчы бригаданы удуртуп тургаш, эн-не сөөлгү герге чоруп турган бригадаже шилгээн. Оон ол хүлээп алган бригаданың кежигүннери баштайгы үеде турум чок болуп, ажыл шагын үзүп, септелгени бедик бүдүрүкчүлүг кылыр арганы билбес турган. Ынчалда-даа патриоттуг ажыл-ишчи эш Одинцевти чүү-даа моондактап шыдаваан. Ол бригаданың ажылын сегидип, оон кежигүннери-биле кижизидилгелиг хөй ажылдарны чорутпаш, багай ажылдыг бригададан мурнакчыларның деннелинге чедирген. Оон ол бригадазы ай санының планын ам ажыр күүседип турар.

Бистин областа бүдүрүлге коллективтериниң аразында коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп ат дээш демиселди чорудар бүгү-ле таарымчалыг байдалдар тургустунган. Моон чижээнге автосептелге заводунуң чаруушка киргени 5 бригадазын киирип болур. Бо бригадаларның кежигүннери ажыл нормазын хүн бүрүде ажыр күүседип турарлар. Ол ышкаш № 1 АТК-да 60 хире ажылчыннар шалыпчылар болуп турар болгаш 3 бригада коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алган.

Социалистиг чаруш улам калбарып, оон түннелдери кайгамчык эки болуп турза-даа, ажылчыннарның болгаш колхозчуларның алдаан хөй нуруузу патриоттуг шимчээшкинде ам-даа хаара туттунмаан болуп турар. Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннеринге чүгле мурнакчыларны киирип ап турар. а бригада кежигүннериниң кым бир кижи чурум үрептер болза, ону кижизидериниң орнунга бригада кежигүнүнден үндүрүп турар таварылга ам-даа бар. Ол ышкаш патриоттуг чаруштың киржикчилери ажыл планын үр үеде ажыр күүседип турбуже, оларга коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты тыпсып бээрин сададыр, харын-даа чамдыкта далажып электен тыпсып берип-тер таварылгалар база бар. Коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннериниң шупту-зунда-на дээди өөредилге черлеринге, кежээки школаларга, техникумнарга өөренирин негээри шын эвес. Бо таварылгада оларның хар назынын база барымдаалаар херек. Оларның аразында низы хары улгады берген кижилерни парта артынга олурупкаш өөрен деп олардан негелде салыры чогумчалыг эвес болур ийик. Ынчалза-даа, коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүнү кижи бөдүн бүгү тала-биле чепсегээр ужурлуг.

А. ЛЕПЕШКИН.

Чурукта: тууйбу заводунуң ажылчыны А. Малышеваның ажылдап турары. Патриоттуг шимчээшкинге ол идепкейлиг киржип, ай санында нормазын 170 хуудан өрү күүседип келген.

АНЫЯК ТУДУГЖУ

Эш Ф. Сарыглар ажылдап тур

Школа конгазы чавгыландыр аде бээр. Омак хөглүг уруглар делгем, чырык класстарны доллур олуруптарлар. Класста шупту-ла чүүлдер чаа: парталарның, самбыраның, шаланың доозу кыланайныр турар. Уругларның эргезинде янзы-бүрү кабинеттер, мастерскаялар база бар.

Шак ынчыг чаа сес чыл школазын удаваг «Тыва даг дүгү» комбинаттың ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының уруглары алырлар. Амдыызында ол школаның тулуунда ажыл кидин-не тулуктеп турар.

Ак-Довурак суурда ол школаның бажынын аныяк тудугжулар кылып турар. Оларның иштинде эң бедик көргүзүглерни Монгуш Караоол удурткан коммунистиг күш-ажылдың бригадазы чедип ап турар. СЭКП ТК-ның июль Пленумунга холбаштыр боттарынга бедиткен хүлээлгени ап тура, ол бригаданың кежигүннери—материалдар-ла бар болза, бистер черле тура дүшпес бис — деп бүзүрелдиг сөзүн бергеннер. Ол сөзүн дашчылар ээлээннер, ай планы оранчок ажыр күүсеттинген.

Бригаданың кежигүннери шупту эки ажылдап турар, оларның иштинден кайы бир кижини онзагайлап ылгаары берге. Ынчалзажок аныяк дашчы Ф. Сарыгларның чанында хана хамыкты мурнай бедип үне бээр мындыг. Кран башкарыкчызы Лидия Кесарева дараазындагы бөлүк туйбуларны көдүртүп берип четтикпейн турда-ла Сарыглар: «Ажыл саадатпа» деп оон дилей бээр. Сарыглар ажылдап турда эрес-ле, оон холунда туйбулар эптей салыр херексели чүгле шохаранаар. Дузалакчызы Валентин Канчыр анаа эзилдиригни белеткеп бээринге чүгле четтигин турар.

Дөрт чыл бурунгаар Сарыглар Кызылга келгеш, чүрттала бажыннарының тудуунга ажылдап эгелээн. Баштай анаа дашчының ажылы кончуг нарын ышкаш сагындырган. Ынчалза-даа айлар эрткен тудум-на оон холдары эдигип, карактары ылап чазыг чок көөр апарган. Чоокта чаа Сарыглар дашчының дөртү разрядын алган. Комбинаттың тудугжуларында ындыг кижилер эвээш эвес.

Барын-Хемчик районга улуг тудуг эгелээр деп медээни Сарыглар улуг өөрүшкү-биле дыннаан, ынаар, өскен, төрөөн черинче чорупкан. Анаа ол бүдүрүлге черлериниң, чүрттала бажыннарының тудугларынга болгаш өске-даа хөй-ле тудугларга ажылдаан. Каяа-даа ол туйбуларны шын-на сеткили-биле, ылаптап салып келген.

— Эки-ле тудугжу чүве, аваанғыр талазы-биле чүгле бригадир Кара-оол аная алыспас боор—деп мастер Груздев чугаалап турар.

Ол макталга халас эвес. Ай санында-ла Сарыглар планны 130—150 хуудан куду күүсетпейн барбас.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң доктаалы-биле танышхаш, аныяк дашчы ийи дапкыр күженишкинниг ажылдап, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бирги ээлчээнин ажыглалга киирер хуусаазын чоокшуладырынга төлептиг салыышкынын киирерин аазаан. Оон сөзү бүзүрелдиг.

Чоокта чаа Сарыглар электри станциязының трансформатор тургузар кош бажынынын тудуун кылыр звенону удуртуп эгелээн. Аныяктар ол тудугну кыска хуусаада доосканнар. Ам удавас комбинатка чаа тургустунган станция 1000 киловатт энергияны бээр.

Т. СЕРМАВКИН.

БЕДИК АТКА ТӨЛЕПТИГ БОЛУР БИС

Тываның автосептелге заводунда септекчилериниң бригадазынга 1959 чылдың июльда коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын тыныскан. Бистиң бригаданың кежигүннери ол бедик атка төлептиг болур дээш автобустарның септелгезин дүрзедип турар. Чижээ, бир автобусту хуусаазындан 30 хонук бурунгаар септевишаан, барык 2 муң рубльдиг камналгазын берип турар бис.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунга күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш бүгү улустуң чаруының үеинде бистиң бригадавыс улам сорук киришкиниг ажылдаан. Бо чылдың баштайгы чартыында пландан ажыр 3 автобусту септээн бис. Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы амгы үеде чыл планын ниитизи-биле ажыр күүсеткен болгаш 1961 чылдың үлүүнге киириштир ажылдап турар. Коммунистиг күш-ажылдың тиилелгези дээш демисежири дээрге, хамыктын мурнунда бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары, продукция бүдүрерин көвүдеирин, оон шынарын бедидери, боттүнезин чиигедири болгай. Оон-биле чергелештир, бригаданың кежигүннери-ни ниити билиин, тускай мергежилин соксаал чокка бедидип, хөй-ниитиниң амыдыралынга мурнакчы киржип турар.

Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш патриоттуг чаагай шимчээшкин автосептелге заводунда калбарган. 1960 чылдың июльда, СЭКП ТК-ның июль Пленумунга белеткелдиг хүннеринде коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын эш П. Тишановтуң бригадазы база чедип алган. Ол бедик атты чедип алыр дээш эштер В. Сташевскийнин, Атяшкиннин бригадалары база демисежип турар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты эштер Кубрак, Белов, Семыкин, Беляев, Фатеев, Сомов, Максименко, Зарубин, Михальченко, Прочунов, Парилов, Филимонов, Шадрин, Леонов олар чедип алган. Коммунистиг күш-ажылдың ол шалыпчылары ай бүрүзүнде нормазын 170—200 хуу күүседип турарлар.

К. КУКАРИН,
коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири.

Чарыштың дээди хевири

Бистиң социалистиг ынак Төрөөн чүртүвүстүң алдарлыг найыслалы Москваның демир оруучуларының инициативазын ёзугаар бүгү чүртта калбарган патриоттуг чаагай шимчээшкин — коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш демисел болза, чарыштың дээди хевири деп билип турар мен. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты чедип алыр дээш шимчээшкинге мен база киржип эгелээн мен.

Өвүр районда «Торгалыг» көдээ ажыл-агый артелинин чолаачылары бистер патриоттуг чаагай шимчээшкинге шуптувус киржир бис. Ынчангаш, коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп бедик ат дээш чарышка киржир, ол бедик атты чедип алыр төлээде, кижи бүрүзү ай санында нормазын 160 хуудан өрү күүседирин, автомашиналарны бедик бүдүрүкчүлүг болгаш камналгалыг башкарарын, хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейлиг киржирин, хуузунда амыдырал-чүртталгазынга мурнакчы, төлептиг үлегер-чижээн көргүзерин хүлээнген бис.

Чарыштың дээди хевири болур патриоттуг чаагай шимчээшкинге киришпишаан, бо чылдың баштайгы чартыында планымны 200 хуу ажыр күүсеткен мен. Артель баштаар чери «Дээре чолаачыга» деп шилчиир кызыл вымпелди менээ тывыскан. Бедик атты чедип алыр дээш чарыш, бо шаннал моон соңгаар улам дээре ажылдаарын, төлептиг чурттаарын, тускай мергежилди болгаш ниити билигни соксаал чокка бедидерин менээ дагзып турар. Моон соңгаар ай бүрүзүнде нормамны 200 хуудан кудулатпайн күүседиримни хүлээндим.

Д. БАДЫ-СУУР,
колхозтуң чолаачызы.

Эш Бады-Суур.

Чеди чылдың тудуунда

Коммунистиг күш-ажыл бригадазының бедик адын бистиң бригадавыска 1960 чылдың май 28-те тывыскан. Бедик атты чаалап алган чорук бригаданың кежигүннерини күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерче улам чорук киирген. СЭКП ТК-ның июль Пленумунга төлептиг ужуражыр дээш бүгү улустуң социалистиг чаружынга бригаданың кежигүннери идепкейлиг киришпишаан, бо чылдың баштайгы чартыында планын 200 хуу ажыр күүседип апканы ол.

Чеди чылдың Тывада чаа тудугларының бирээзинге киржип турарывыска чоргаарланыр бис. Бистиң бригадавыс ажылчын сүүрда аъшчем магазининин, чүнар бажынын, сүг сордурар станциянын, хлеб быжырар черниң болгаш өске-даа чаа объектилериниң тудуунга мурнакчы киржип ажылдаан. Коммунистиг күш-ажыл бригадазының кежигүннери эштер Монгуш Детке, Евдокия Ташкаракова, Василий Килин, Долан Көк-кыс, Сат Хуурак болгаш өскелер-даа хүн бүрүде нормазын ажыр күүседип, бедик атка төлептиг болуп турарлар. Коммунистиг күш-ажылдың тиилелгези дээш патриоттуг чаагай шимчээшкинге салышкынывысты киирип, коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир бис.

О. СИЯМБИЛЬ.
«Тыва кобальт» комбинатта коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири.

Шалыпчы ажылдап турарлар

Эртенгиниң 8 шак четпээнде-ле «Коммунтудуг» трезинде станок ажылчыннарының бригадазының удуртукчузу Ирина Ивановна Иванова ажылдаар черинге чедип келгеш, станоктарның ажылга белеин хынап, шенелде кылып эгелээн. Станоктарның ажылдаары тергиин өки болган. Ол аразында бригаданың кежигүннери шупту чыглып келгеш, чаңгыс минута-даа озалдаайн ажылдап киришпеннер. Күш-ажылчы хүнүң эгелээни ол.

— Станок ажылчыннарының цеги болза, «Коммунтудуг» трезинин кылып турар тудугларының чугула хөделдирикчизи—деп, тудугжуларның чугаалап турары халас эвес.

И. Ивановның бригадазында дөрт кижи ажылдап турар, а оларның ажылы-биле «Коммунтудуг» трезиниң бүдүрүлге планының күүседези сырый холбаалыг. Бригаданы кылып үндүрүп турар продукциязы — шала ыяштары, плинтустар, соңга кастактары, хаалгалар болгаш өске-даа хөй чүүл материалдар тудугларга чугула херектиг.

«Коммунтудуг» трезинде үр чылдарда ажылдап келген эш Иванова бүдүрүлгеге ажыктыг, чаа, эгелекчи саналдарны хөй удаа киирген. Кажан ол бригадирге томуйлаттырган сөөлүнде, ажылга улуг мергежилдиин, дуржулгалыын көргүзүп, күш-ажылга чаа-чаа чедишкиннерни чедип ап эгелээн. Амгы үеде Иванова бригадазының ажылын бедик шынарлыг организастап, ажыл шагын бичии-даа халаска эрттирбейн турар.

Ол цехте станоктарны шууштур тургусканы продукцияны саат чок бүдүрер арганы берген. Бир станокка ыяшты хемчээл ёзугаар доорай дезип турар, ийнгизи картап турар, ашкы станок хаарылдап, хоюглап турар. Ол метод ажыл шагын чидиг чок, чеп- ажылаарынга улуг ужур-дузалыг болган.

Бригаданың шупту кежигүннери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиерининн оон-даа өске чаа-чаа дешилгелиг аргаларын үргүлчү дилеп турарлар. Чижээ, оларның салын ёзугаар станоктарның чаа цегин немей түткан. Дилген ыяш ол цехтен шуут-ла нарын кылыглар бүдүрер станоктарынче барып турар. Мурнунда ол белеткел ажылынга хөй шак чарыгдаттынып, ажылга соксаашкыннар болуп турган. Оон ынай бригада кежигүннери бедик шынарлыг кылыглар дээш демиселди күштелдирип турарлар.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик ат дээш демисежип турар бригаданың кежигүннери үгле күш-ажылга мурнакчы болур эвес, а хөй-ниитиниң амыдыралынга база идепкейлиг киржип, хуузунда үлегер-чижээн өөредилгезинге, амыдырал-чүртталгазынга көргүзүп турар.

Ынчангаш И. Ивановның бригадазының кежигүннери боттарының ниити билиин хүн-бүрү бедидип, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Ирина Ивановна боду тресте профөвилел комитединиң кежигүнү, а бригада кежигүнү М. Рац—месткомнуң амыдырал-чүртталга комиссиязының кежигүнү.

Никита Сергеевич Хрущев шак мындыг кижилерни **«келир үениң могаг-шылаг чок разведчиктери»** деп адаанынга олар чоргаарланып турарлар.

Коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, өөренир дээш демисежип турар эш Ивановның бригадазының кежигүннери июль айның бүдүрүлге планын 125 хуу күүседткеннер, ам август айның планын 120 хуудан эвээш эвес күүседир деп тудугжулар хүнүнге уткуштур чаа хүлээлге алгашар.

Чоокта чаа цехке материалдарны дөрт талазындан харыгда болбазырадып чондурар станокту тургусканы бригадага улуг өөрүшкү болган.

Боттарының бүдүрүлгезиниң аталдары дээш, тудуг, септелге ажылдарынга үрей кылыышкынчы шуут үзүткээр дээш, Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болгаш бригадалары деп ат дээш И. Ивановның бригадазының кежигүннери коллективке үлегерин көргүзүп турар.

В. МИРОШНИКОВ.
тудуг мастери.

ДАГЖЫЛАРНЫҢ СӨЗҮ

Мен казыкчы мен. Бистиң, казыкчыларның ажылы хөмүр даш тывыжында эң кол ажыл болгай. Шахта иштинден үнүп турар хөмүр даштың барык шуптузу баштай бистиң хүүректеривис дамчыштыр эртер деп дидим чугаалап болур. Ынчангаш шахтаның бүдүрүлге планының күүселдези бирги ээлчегде бистиң ажылывыстан хамаржыр.

Мени бо чылдың май айдан эгелеп казыкчылар бригадазының удуртукчузунга томуйлаан. Бистиң бригадавыстың кежигүннери шупту эки ажылдап турарлар. Эң ылаңгыя хоочун шахтерлар И. Иконников, В. Исаков, М. Миков оларның кызымаккай күш-ажылын онзалап демиглээри чугула. Бүдүрүлге онаалгазын үргүлчү ажыр күүсетпишаан, олар боттарының арга дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип турарлар.

Амгы үеде бистер коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисешпишаан, Ф. Рязановка удурткан бригада-биле социалистиг чаружта турар бис.

Рязановчулар база-ла амыр эвес улус. Бистер социалистиг чаружка бирги черни чаалап ап, СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлериниң күүселдезинге салыышкынывысты киирер дээш күженишкиниг ажылдаар бис.

И. ЕРЕМИН,
шахтада бригадир.

* * *

Мен 1953 чылда Элегес шахтазынга ыяш киирикчизинге ажылдап кирген мен. Ол үеден эгелээш-ле даг-жыларның берге болгаш хүндүлүг ажылынга бүгү назынымның иштинде ынакшый бердим.

Сөөлгү каш чылдарның дургузунда үргүлчү хөмүр даш сөөртүүчүзүнге ажылдап турар мен. Мээн бо ажылым харыысалгалыг ажыл. Бир эвес мен чогуур өй шаанда хөмүрлүг вагонилрны дашкаар сөөртүп, хуругларын чүдүрүлге пунктуларынга чедирип турбас болзумза хөмүр даш казыкчылары ажыл шагын долу ажыглавайн, үзүктелишкиннерлиг ажылдаар ужурга таваржырлар. Ынчангаш бүдүрүлге планының күүселдезинге мээн ажылым улуг ужур дузалыг дээрзи билдингир. Мээн бодумга онаашкан ажылдарымны ак-сеткилдиг күүседип турарымны үнелеп көргеш, шахта эргелели меени хөй удаа хүндүлүг самбырага киирип, өртектиг бараннар-биле панаан.

Июль айның бүдүрүлге планын 148 хуу күүсеткен мен.

Бистиң тайбың чүрттала-выстың хүн келген тудум-на улам чечектелишкинче Коммунистиг партиянының, Совет чазактың улуг сагыш салыышкыннарының ачызында, бодумнуң бүдүрүкчүлүг күш-ажылым-биге, амгы үеде арыг-силиг, чырык ийи өрээл бажында өөм иштп-биле чыргалдыг, эки чурттап тур мен.

СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлериниң күүселдезинге бодумнуң салыышкынымны кылдыр, мээн соңгаар ийи такпыр күженишкиннер-биле ажылдаарымны хүлээнип тур мен.

Менден хамаржыр чылдагааннардан ажылга түр ара-соскаашкыннар болур чорукту черле болдурбазын аазаар мен.

Балчыр СЕДЕН,
«Кызыл-Хавак» шахтазында ажылчын.

* * *

Мен коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисежип турар Ф. Рязановка удурткан казыкчылар бригадазында ажылдап, шахта иштинден хөмүр дашты сөөртүүп турар мен.

Чеди чылдың ийиги чылында бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш бистиң коллективте калбарган социалистиг чарышка бистер И. Ереминге удурткан база-ла коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисежип турар мурнакчы бригаданы кыйгырган бис. Мээн кады ажылдап турар ажим, хоочун даг-жы Н. Бармин-биле ону деткээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш кызымаккай ажылдап турар бис.

Казыкчыларны вагоннар-биле үзүктел чок хандырарын хүлээнир бис.

Д. БАЙКАРА,
«Кызыл-хавак» шахтазы.

Чурукта: бригадир эш И. Еремин хостуг шагында солун номтуп олур.

Чурукта: даг-жы өөнүктер (солагай талазындан) эштер Д. Байкара, Н. Бармин.

Үш күрүнелерниң чөвүлел хуралында

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Үш күрүнелерниң ядролуг чепсектиң шенелделерин соксадыр дугайында чөвүлел хуралында Совет Эвилелиниң төлээлекчизи С. К. Царапкин чер адааның ядролуг частыышкыннарын чорударын контрольдаар дугайында АКШ-тың чаа саналдарының дугайында август 2-де медеглел кылган.

Чер адааның ядролуг частыышкыннарын чер иштиниң шимчээшкиннерин шинчилээр сорулга-биле контрольдаарының негелделериниң дугайында айтырыг болза үш күрүнелерниң ядролуг шенелделерни соксадыр дугайында чөвүлел хуралының шиитпирлээр ужурлуг эн-не чидиг болгаш чугула айтырыгларының бирээзи болуп турар дээрзи билдингир.

Демдеглеп турарындан алырга, чер иштиниң шимчээшкиннерин шинчилээрин чорудар дугайында саналды Каттышкан Штаттар кииргеш, 8 чурттарның эксперттериниң контроль системазының дугайында 1958 чылда дугурушкан сүмелерин чигзиниглиг байдалга тургузарын оралдашкан. Ындыг шинчилелдерни чоруткулаар сорулга-биле чер иштиниң хөй частыышкыннарын чорудар деп турарын чоокта чаа АКШ-тың чазаа чарлаан. Бир-тээ 1958 чылда эксперттериң америк эртемденнериң киржилгези-биле ажылдап кылганы контрольдуң аргаларының дугайында сүмелери ёзулуг болгаш идегелдиг контрольду хандырып турар чүве болганда, бо талазы-биле шинчилел чорударының кандыг-бир тускай программазын боттандырары, харын-даа ядролуг частыышкыннарны чорудары черле чугула эвес деп Совет Эвилели көрүп турар. Ындыг болза-даа Каттышкан Штаттарның чугаалажыышкыннар үезинде тургускан моондактарын ажып эртер төлээде шинчилел программазын чорударына болгаш чамдык частыышкыннарны кылырынга чөпшээрелин Совет Эвилели берген турган.

Шинчилел частыышкыннарының дугайында Каттышкан Штаттарның саналдап турган контролю баштай ажыы-биле ажыт бодалдыг турган. Бо талазы-биле АКШ-тың саналы үүү турган дээрге, частыышкын кылырынга соруглаан ядролуг тургузугларны баш бурунгаар хаглыг харжакка суккаш, кымга-даа көргүспес болгаш оларны чазылдырарының үезинге чедир тускай складка кадагалап турар ужурлуг турган. Оон соонда совет төлээлериниң шугумчүлелиниң салдары-биле ол ядролуг тургузугларның иштики конструкциязын хынаарының эргежок чугулазын Каттышкан Штаттар билинген, ынчалза-даа ол чөпшээрелди бээрде чөвүлел хуралдың бүгү үш киржикчилери—ССРЭ, АКШ болгаш Англия боттарының частыышкыныг тургузугларын анаа дамчыдып бээр ужурлуг тускай чер организастаарын АКШ негеп туруп берген.

Бо чылдың июль 12-де магадылалдар дугайында Каттышкан Штаттарның саналынга харыы кылдыр Совет чазактың дараазында медеглелин маңаа номчуурун менээ дааскан чүве деп бодунуң медеглелинге С. К. Царапкин чугаалаан.

Шинчилелдер кылыр сорулга-биле чер иштиниң ядролуг частыышкыннарын чорударын контрольдаар дугайында АКШ-тың чаа саналдарын Совет чазак чугаалажып көрген болгаш чер иштиниң шимчээшкиннерин шинчилээрин боттандырар сорулгалыг ядролуг тургузугларның иштики хыналдазын чорударының эргежок чугулазының дугайында Совет Эвилелиниң саналдарының барымдаалыг болуп турарын амгы үеде Каттышкан Штаттарның билип хүлээнгенин ажыктыг үүл-дүр деп Совет чазак демдеглээн.

Чер иштиниң шимчээшкинин шинчилээриниң программазын ёзугаар чорудуп турар ядролуг частыышкыннарны ядролуг чепсекти улам болбаазырадыр сорулгаларга ажыглай бээрин болдурбазынче угланган контроль дугайында негелдеги кайы-даа тала хүлээп ап болур кылдыр ажылдап кылырынга орукту ядролуг тургузугларның конструкциязының иштин хынаарынга АКШ-тың чөпшээрээни ажыдып турар-дыр.

Чер иштиниң шинчилелин кылыр ядролуг частыышкыннарны чорударынга хереглээр ядролуг тургузугларны анаа дамчыдып бээринге тускай черни Каттышкан Штаттарның болгаш Англияның организастаарынга Совет Эвилели удурланмайн турар. Ындыг болза-даа шинчилелдер чорударынга хереглээр ядролуг частыышкыннарны Каттышкан Штаттарга берикчи кылдыр Совет Эвилелин олче киир тырттып турарынга Совет чазак чөпшээрежи албас, чүге дээрге Совет чазак ону ынчаар кылган хереө чок деп санап турар болгаш чугаалажыышкыннар болуп турда Каттышкан Штаттарның тургускан моондактарын ажып эртер, ынчангаш бо талазы-биле кереө чарарын дүргедедир дээш, чүгле бо сорулга-биле үстүнде айыттынган чөпшээрелин ССРЭ берген турган. Ынчаарга чер иштин шинчилээрин боттандырарын ол шинчилелдерни чорударынга инициатор болган тала, тодаргайлаарга, бо таварылгада Каттышкан Штаттар чорудар ужурлуг.

АКШ-тың девискээринге чоруткулаар шинчилел частыышкыннарынга ядролуг эргижирээн тургузугларны, тодаргайлаарга, ядролуг чепсектиг күрүнелерге херек кылында чажыт эвес болгаш оон ужурунда оларны хынап көөрү Совет Эвилелинге шериг талазыбиле чаңгыс талалыг ажыкты берип шыдавас ындыг тургузугларны ажыглаан турар дээр дугайында АКШ-тың чазаанның медеглелин Совет чазак бодунга дыннадыг кылдыр хүлээп ап турар, ынчаарга Совет Эвилелинде атомнуг болгаш водородтуг чепсектериниң эн-не янзы-бүрү болгаш эн-не чаа хевирлери бар дээрзи билдингир болгай. Контроль талазы-биле бодунуң негелделерин хүлээп алырын ССРЭ-ниң негеп турарының кара чаңгыс чылдагааны үүл дээрге, Каттышкан Штаттар шинчилел кылырының ядролуг частыышкыннарын чорударда бар болуп турар ядролуг чепсектерни улам болбаазырадырынга азы ядролуг чепсектиң чаа хевирлерин шенээринге дорт-даа, доора-даа кажаралдарны кылбас эвеспе деп бүзүрелдиг болуру болуп турар.

Шинчилел кылыр частыышкыннарга ажыглаар сорулгалыг ядролуг тургузугларның иштики хыналдазын кылырының эргежок чугулазын боду миннип турар Американаның Каттышкан Штаттары 1960 чылдың июнь 15-теги совет саналдарны хүлээп алырындан ойталаар кандыг-даа үндезин чок болур ужурлуг деп Совет чазак санап турар, ынчаарга чер иштиниң шимчээшкинин шинчилээринге кылыр ядролуг частыышкыннарны ядролуг чепсектиң барын болбаазырадырынга азы ооң чаа хевирлерин шенээринге ажыглай бээрин болдурбас төлээде Совет чазактың күүседири албан кылдыр санап турары дөрт негелделер ССРЭ-ниң үстүнде айыттынган июнь 15-теги саналдарында бар болуп турар болгай.

Үш күрүнелерниң чөвүлел хуралының бо чылдың июнь 15-теги хуралынга совет төлээлериниң дынатканы контрольдуң негелделерин совет төлээлекчи оон ынай сагындырган, ол негелделерни шинчилел кылыр сорулгалыг ядролуг частыышкыннарга хамаарыштыр хереглээри эргежок чугула деп Совет Эвилели санап турар, ол негелделер болза:

Частыышкын кылыр тургузугнуң конструкциязының бүрүн бижилгезин болгаш чурук-шыйыгларын программаның өске киржикчилеринге баш бурунгаар көөрү-биле тыпсыры болгаш ындыг тургузугнуң иштики база даштыкы конструкцияларын хынап көөрүн чөпшээрээри;

тургузугну чыыр болгаш чазылдырар дээн черинге программаның бүгү-ле киржикчилериниң төлээлекчилериниң киржири;

Хемчээшкиннер чорударынга херектиг приборларны база аппаратураны программаның бүгү киржикчилериниңден тургузуп кылыры;

Частыышкынның түңнелинде алдынган бүгү-ле медээлерни программаның киржикчилеринге көргүзери-биле тыпсыры.

Үстүнде айыттынган үүлдерни ол ёзугаар сагыыр чорук меге эвес, а ёзулуг контрольду кылырын хандырар болгаш массалыг узуткаашкынның чепсээн хөгжүдериниң херээн улам бурунгаарладырынга эвес, харын-даа чер иштиниң ол ядролуг частыышкыннары бодунуң сорулгазын ёзугаар чоруп турар-дыр деп бүзүрелди программаның бүгү киржикчилеринге бээр болгай дээрзин совет төлээлекчи түңнелинде демдеглээн.

АКШ-тың күрүне департаментизиниң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың күрүне департаментизиниң төлээлекчизи Л. Уайт күрүне департаментизиниң медеглелин чарлаан. Чепсегленишкинни дүжүрер дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга КНО-нуң кежигүнү чурттарның чазактар баштыннарының киржилгези-биле чугаалажып көөрүнүң дугайында ССРЭ-ниң чазаның саналынга таарзынмайн турарын ында илереткен.

Ол совет саналды күрүне департаментизиниң медеглелинде кандыгла бир «тактиктиг арга» кылдыр санап турар. Бир эвес КНО-нуң чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырының талазы-биле ажылынга чазактар баштыннарының кайы-бирээзи киржирин күзээр болза чепсегленишкинни дүжүрериниң талазы-биле комиссияга ол киржин болур дээрзин медеглелде айыткан.

Күрдепартамент бодунуң ол медеглелинде ол комиссияны чыылдырарын база негеп турар.

Алжирге болган сүлчээниң киржикчилерин француз чазак сула салып турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Эрткен чылын Алжирге болган сүлчээниң киржикчилериниң херектерин истеп хынаарын француз эрге-чагырганың соксатканын парлалга дыннаткан.

Француз чазактың ук сүлчээчилерни чишк көрүп турар чоруун сойгалап илереткишаан, «Юманите» солуннуң бижип турары болза, «ынчан ол сүлчээчилерниң болдунар-ла арга-биле эвээш кезиин тудуп хоругдаан». Сүлчээниң киржикчилерин янзы-бүрү чылдагааннар-биле хоругдалын хостап үндүрүп келген болгаш эн сөөлүнде арткан дөрт херекти истеп көөрүн деголлчу чорук шуут соксаткан дээрзин ук солун айыткан.

«Ындыг янзы-биле деголлчу чазак болза сүлчээчилерге бодунуң ёзулуг холбаазын илередипкен. Ол сүлчээчилер дээрге, ооң бодалы-биле алырга, бурыу чок болганнары ол-дур» деп «Юманите» демдеглээн.

Француз чазак сула салып турар

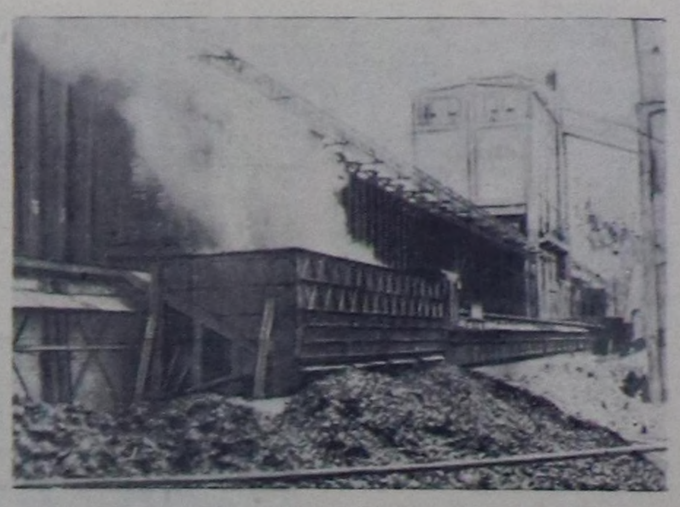

Көрей Улус-Демократтыг Республикада кара металлургияның кол баазазы — Хванхэ металлургия заводунуң ажылдакчылары — чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежин турар. Япон эжелелдиң үезинге бодаарга, ол завод амгы үеде 3 катап хөй шойну бүдүрүп турар. Чурттуң хосталганының 15 чыл оюнга чедир пландан ажыр 20 муң тонна канны бээрин заводтуң коллективи хүлээнген.

Чурукта: металлургия заводунуң № 2 кокс батареязы.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Нидерландыларның Компартиязының ТК-зының медеглели

ГААГА. (СЭТА). «Де ваархейд» солунга Нидерландыларның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң делегейниң чамдык айтырыгларының талазы-биле медеглелин парлаан.

Медеглелде чугаалап турары болза: Нидерландыларның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди бодунуң хуралынга партияның ТК-ның Румынияның ажылчын партиязының съездизинге чораан төлээлекчизиниң отчёдун дыннаан болгаш социалистиг чурттарның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Бухарестиге болган ужуражыышкынының дугайында дыннадыгны бодунуң долузубиле чүүлдүгүнүң хүлээп ап турарын илередип тур.

ТК болза Голландия биле Индонезияның аразында болуп турар чоруктарның дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, голланд чазактың агрессчи үүлгедиишкиннерин буруу шаап көрген болгаш Барын Ирианче шериг кезектерин чорударынга удур, а ол ышкаш ында чеде берген голланд шериг кезектерин оон үндүрери дээш демиселди күштелдиреринче кыйгырып тур.

Конгонуң улузун изии-биле деткип турар

БАГДАД. (СЭТА). Конгонуң хамаарышпас чоруунга халдап турар империалистериң үүлгедиглерин ирак хөй-ниити буруу шаап турар. Сөөлгү хүннерде агрессияга удур конго улустуң демиселин деткээн медеглелдиг чыскаалдарны дыка хөй хөй-ниити организациялары чоруткулаан.

«Хосталга дээш, демократия база национал хамаарышпас чорук дээш Конгонуң улузунуң маадырлыг демиселин бис долузу-биле деткип тур бис. Конгонуң иштики херектеринге империалистерниң киришпезин негеп турар бис. Империализм сөнезин!» деп ирак профэвилелдернин бүгү-ниити федерациязының Конгонуң ажылчы чоннарынга чоруткан чагаазында чугаалап турар.

«Боттарының эргелерин чедип алырынга конго улуска шаптыктаар, ук чуртче бодунуң халдаашкынын боттандырып, дайын айыылының байдалын тургузарын оралдажып турар» даштыкы империализмге удур демисежиринче Конгонуң хереөженнерин ирак хереөженнер каттыжыышкыны кыйгырган.

Конго Республиканы деткээн ирак улустуң шимчээшкиннерин парлалганың арыннарында калбаа-биле демдеглеп турар. Конгога удур империалистиг сүлчээни буурап дүжүрериниге чедирер дээш Азия, Африканың күрүнелери демисежир, КНО дээрге улустарны камгалаарының болгаш тайбыңны быжыглаарының ёзулуг чепсээ болган турарын чедип алыр ужурлуг.

Чонга удур боо-чепсек

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Көрейниң Национал хуралынга нүүлдмеге ажыглап кылган соңгулдаларга удур улустуң чыскаалдарын базарыбиле чүгле полицияны эвес, харын шериглерни база ажылгап турар. Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң Сеулдан медеглеп турарын ёзугаар алырга, Мурнуу Көрейниң түр чазаанның премьер-министри Хо Чжон август 2-де Мурнуу Көрейниң төп районнарында чоннуң шимчээшкинин базары-биле шериглерни чоруткан. Хоорайдан 135 кижини тудуп хоругдаан.

Августуң 3-те Корюнга удурланыышкын чыскаалы болган. Ооң түңнелинде полицияның турар чери үрегдеттинген. Мурнуу Көрейниң өске-даа черлеринге болгулаан чыскаалдарның киржикчилери болза меге соңгулдаларга удурланганы дээш кара-бажыңнаттырганнарны хостаарын негеп турганнар.

Эмчинин сүмези

Туберкулёзка удур баш удур тарыышкын

Туберкулёз аарыын үзуткаар талазы-биле демиселге бистиң чуртувуста улуг чедиишкиннер чедип алдынып турар. Чүгле сөөлгү 8 чылдарның дургузунда чоннуң туберкулёз аарыындан аарыыр чоруу дыка эвээжээн, туберкулёзтан өлүр чорук 71 хуу кызырылган. Туберкулёз-биле демиселди чорударының бир кол чугула аргазы болза ону болдурбазының хемчеглерин баш удур ап чорудуп, чон ортузунга медицина талазы-биле ажылдарны кылып, чоннуң материалдыг чаагай байдалын экижидип, амыдыралчурталганы культурлуг арыг-шевер тургузары. Бо чугула хемчеглер бистиң чуртувуста үргүлчү ап чоруттунуп турар.

Бистиң областың чонунуң материалдыг чаагай байдалы хүн бүрү-ле экижип, колхозчуларның ажык-орулгазы өзүп, чаагайжыдыр туттунган чурталганың тудуглары үргүлчү өзүп, ажыл хүнү кызырлып, чоннуң амыдыралчурталгазы дыка экижээн. Ынчангаш бистиң областың чонунуң туберкулёз аарыындан аарыыр чоруу мурнундагы чылдарга бодаарга дыка кызырылган.

Туберкулёзтан аараан кижилерни ол аарыгның микробтарын үзуткап чок кылырының чугула чепсээ болур фтивазид, паск, стрептомицин болгаш оон-даа өске күштүг эмнер-биле эмнеп база туберкулёзту кезип эмнеп турар. Эмчиге шинчитпишаан, эмчиниң рецептизин ёзугаар фтивазид, паск, метазид болгаш өске-даа күштүг эмнерни бажыңынга ижип эмненир чорук дыка улуг ажыкдузалыг болуп турар. Бо эмнерни тускай айыткан чурум ёзугаар ижерин 6 айдан 12 ай чедир болгаш оон-даа хөй хуусаада үргүлчүлелдиг ижер, бо эмнерни ижери аарыгның хевириндан база хамааржыр. Эмнерни ижип эмненип турар үеде аарыг кижилер эмчиниң айыткан чурумун шыңгыызы-биле сагыыр ужурлуг. Эм ижип эмненип турар кижи эмчиниң чурумун сагывайн, эм ижерин үүктелдирер болгаш арагалаар болза аарыг канчап-даа сегивес. Ылангыя арага ижер болза аарыг улам өдереп, берге байдалга таварыштырар.

Фтивазид, стрептомицин, паск эмнерни эмчилерниң айыткан чурумун шыңгыы сагып, кандыг-даа үүктелиишкин чокка ижер ужурлуг. Бичии уруглар бо эмнерни ижер үезинде, хүннүң-не ижип турарын ада-иелер шыңгыы харагалзаар ужурлуг.

Бистиң күрүневис чонну халас эмнээринче чөл бүрүде-ле хөй түүнүг акша-хөренгини үндүрүп турар. Бо чылын бистиң областа эмчиге кээп эмнедип турар кижилерни халас эмнээри-биле 1200 муң рубльди үндүрген.

Туберкулёзтан аарыыр болгаш боо өлүр чоруктарны болдурбас талазы-биле бир чугула чүүл болза, анда удур тарыышкын чоруудары. Туберкулёзка удур тарыышкынны чоруударынче совет медицинаның ажылдакчылары улуг кичээнгейни салып турар.

Амгы үеде туберкулёз аарыын болдурбазының бир кол чугула чүүлү—БЦЖ деп тарыышкын болуп турар. Бо тарыышкынны кадык кижилерге туберкулез аарыын болдурбазы-биле баш удур чорудуп турар. 1953 чылдан бээр бо тарыышкынны бистиң чуртувуста чаа төрээн чаш уругларга кылып турар апарган. БЦЖ тарыышкынны божулга бажыңынга чаа төрүттүнген чаштарга иезиниң сүдү-биле кады үш катап чорудар. Бир эвес уруг божулга эвес, а чурталга бажыңынга төрүттүнген болза анаа бо тарыышкынны чоруудары-биле медицина ажылдакчыларынга дораан-на дыннадыр. Бо тарыышкынны чаш кижилерге чорудар чорук оларның туберкулез аарыындан аарбазынга тергиин ажыктыг. 3—4 чыл болган соонда бо тарыышкынны база катап дагыннап чорудар.

1960 чылда бистиң областың чурттакчы чонунуң ортузунга туберкулёзка удур тарыышкынны калбаа-биле чоруткан турар. Бо тарыышкынны июль айдан бээр Таңды районундан эгелеп чоруткан. Август айның өгезинден эгелеп бо тарыышкынны Улуг-Хем, Чаа-Хөл районнарынга чорудуп эгелей берген. Ооң дараазында областың өске районнарынга чорудар. Бо ажылды чорудар талазы-биле тускай тарыышкын отрядтарын тургускан. Шак мындыг чугула херекке областың чурттакчы чону калбаа-биле идешкейлиг киржир ужурлуг.

Бистиң областың медицина ажылдакчыларының кол соруглазы болза, бо тарыышкын-биле областың бүгү чурттакчы чонун долузу-биле хандырары болур. Ол ышкаш, чер-черниң Советтер органнары, санитар активтери, Кызыл Крест болгаш Кызыл чартык ай ниитиледдери, комсомол, пионер организациялары БЦЖ тарыышкынны чонга кылыр талазы-биле медицина ажылдакчыларынга улуг дузаны чедирер херек.

В. КАРАКАЙ,
Областың туберкулёзка удур диспансериниң улуг эмчизи.

Областа АГААР БОЙДУСТУҢ *байдалы*

Бөгүн областа булуттагылап каап турар, чамдык черлерге чаашкынныгыг болгаш диңмирээшкиннерлиг хүн болур. Хат ой-тавында болгаш барыын чүк угланыышкынныг. Кызылга чаашкын шоолуг эвес. Агаарның температуразы: областа — 22—27, а Кызылга — 23 — 25 градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүнер.

Эберттиң бижээн шиизин ажыглап бо кино-чурукту кылган. Флориан деп оолдуң Ева деп уругга ынакшылын мында чугаалап турар. Даглап хаак-биле кончуг дүрген, эрестиг чорууру-биле уругнуң чүрээн ол оол чагырып аптар. Флорианның ролюнда артист Тони Зайлер, а Еваныында — Маргит Нюнке ойнап турар.

Австрияга кылган бо кино-чурукту «Мосфильм» киностудияга орус дыл кырынче шилчиткен.

Иранда меге соңгулдалар

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Иран парламентиниң адаккы палатазының 20-ги чылдазынга соңгулдалар Иранда болуп эртип турар.

Иранның хаанының «соңгулдалар ылап-ла хостуг болур» деп аазаашкыны турза-даа эрге-чагыргаларның талазындан соңгукчуларны кызып-кыйып турарынга чурттуң дыка хөй районнарының чурттакчылары киленнеп турар. «Эттелаат» деп солуннуң дыннадып турарын ёзугаар алырга, Сабзарада «Мордом» дээр оппозистиг партияның комитеди ук хоорайда соңгулдаларны чорудуп турарының аргаларынга удурланыышкынын илереткен.

Соңгулдаларның чоруттунуп турарын харагалзары-биле тургустунган комитеттериниң составынга удурланганын илереткен соңгукчуларның үүлдерин дыка хөй иран солуннар парлагылаан.

«Бо соңгулдалар кызып-кыйыышкынныг байдалда болуп эртип турар. Хоойлу чогаадыр органнарның башкарып чорудары соңгулда кампанияларынга холгаарлаар хоойлу ёзугаар кандыгдаа эргези чок генерал-губернаторларга ук соңгулдаларны чорударын даасхан» дээрзин «Дад» солуннуң удурлукчузу Амиди Нури бодунуң мурнуку үүлүнде бижээн». Полиция болгаш жандармерия дээрге соңгулда дугайында чазактың политиказын боттандырар соруглаларга генерал-губернаторлар ажыглазын дивээн чүве-дир, оларны харын айыыл чок чорукту хандырзын дээн-не болгай деп ында айыткан.

Ол-ла айтырыгга хамаарыштыр «Андишее мардом» солуннуң дыннадып турары болза: «Соңгулдалар чорудуушкуннарынга күрүне дужуметтериниң туруп көрбээн холгаарлаашкыннарынга хомудаан авторларның телеграммалары болгаш чагаалары бистиң редакциявысче хүн бүрү хөй санныы-биле кирип турар. Соңгулда комиссияларын тургусканынга болгаш соңгулда кампанияларынга генерал-губернаторнуң холгаарлаашкынынга удур хомудаанын илереткен чагаалар редакцияга Иран-Азербайджанның чамдык хоорайларындан база келген».

Соңгукчуларның киленнээшкиннери дүрүм ёзугаар үндезиниг болуп турар дээрзи «Кейхан» солуннуң дыннадыгларында бадыткаттынган. Соңгулда мурнунда кампанияның эгелээриниң мурнунда-ла Иранның иштики херектер министерствозу бүгү губернаторларга болгаш можу начальниктеринге тускай бижик тараткан, ол бижиктерни ёзугаар олар «соңгулдалар эгелээнин холбаштыр боттарының олуттарын эн кагбас ужурлуг» деп ук солун бижээн.

АРЫГ СУГ

Чээрби бир чылдың мурнунда Москва областың Звенигородск районунга, Москва хемче киргеп, улуг эвес Медвняка деп хем чигештиң эриктеринде турар деревняларның чурттакчылары ижин тифинден аарып эгелей бергеннер. Ук аарыг Медвняканың үнген бажында туруп турар Петхушков деп суурга нептереп эгелээн, ооң соонда хемниң агымының аайы-биле куду баткаш, деревняларга тарап нептерээн. Сугну ол хемчигештен эвес, кудуктардан ап ижип турар деревняларга ол аарыг чок болган.

Ол чорукту эмчилер хынап көөрге, ижин тифинден бир дугаарында аараан кижилериң бажыннарындан арыг-шевер эвес үүлдер-биле ол хемчигешти хирлендирип турганын тыпканнар. Ынчаарга, ижин тифиниң микробтары хемниң агым суунга беш дүн-хүн чедир дириг артып каап болуп. Ол хемниң унунда туруп турар. деревняларның чурттакчылары ол хем суун чигге ишкеш тифтен аарый бергени ол болган.

Ижин тифиниң болгаш дизентериянның микробтары кудукче кире бээр таварылгалар база тургулаан. Бир эвес кудукту эки кылбаан, ооң ыыштарының аразы шаараш, чарык болза, ооң аксын долгандыр хөмген довураан бедик кылбаан болгаш бүгү талаларынче ийленчек кылбаан болгаш ооң-биле кады ук кудукту арыгланыр бажыңнарның азы бок төгер черлериң, херимнер иштинден ырак эвес черлерде кылган болза, ол черлериң арыг-шевер эвес үүлдери улуг чаашкыннар үезинде кудукче агып киргеш, кудукта сугну халдавырландырып, бужартадып каап болур. Ындыг кудукгун чиг суу тергиин айыылдыг.

Боттарының тус-тузунда хуунары-биле суг узар чурттакчылар кудукче халдавырны киирип каап болур чорук чамдыкта база турар.

Ооң ужурундан, кудукту кылып тургаш азы ону ажыглап-эдилеп тургаш санитар дүрүмүн сагыыр ужурлуг. Кудуктуң кырында хана ыыштарын долгандыр калбаа чартык метр, ханызы будун чартык метр хире (дой) каттты тургузар ужурлуг. Кудуктан боттарының хууну-биле суг узарын кымга-даа чөпшээревес херек. Ол сорулга-биле кудук чанында ниитиниң хууну турар. Иштинден сугну насос-биле сордуруп алыр кудуктарны кылып алыр болза, тергиин эки. Кудук чанынга мал турлаан кылып, хеп чүп болбас.

Хемнерниң санитар камгалалы дээш, кудуктарның арыг-шевер турары дээш, оларны хирлендирбес дээш колхозчулар улуг сагыш салыр ужурлуг.

Сугну хемден алыр ужур таварышканда суг узар черниң үстүнге эштир ийнкпе азы мал-маган эжиндирер, хеп чуур, булгаар болгаш эрик кыдынга бок, чуунду төгер чоруктарны канчап-даа болдурбас ужурлуг.

Дыка хөй колхозтар суг дамчыдар хоолайларлыг алаарган—ол болза суг хандырылгазының эн-не эки болгаш идегелдиг аргазы болур. Бир эвес суг дамчыдар хоолай шын кылдыныган болгаш шын ажаап-кадагалаттынып турар болза, ындыг колхозтар ижер суг дамчыштыр халдавырлыг аарыгларның нептерээринден корткан, сезиглээн херээ-даа чок. Сугну, суу арыг суг дамчыдар хоолайже алырда черден алыр, чижээ, суурдан ырак, чер иштинден үнүп чыдар суглардан азы кончуг ханы каскан кудуктардан алыр, суг дамчыдар хоолайның суун хирленир чоруктан камгалаары-биле тускай хемчеглер ап турар. Бир эвес эргежок чугула болза, сугну суг дамчыдар хоолайже киирериниң мурнунда элезин өттүр шүүрээш, чер алдының хоолайларын дамчыдар суг көдүртүр башнядга киирер болгаш ооң соонда колонкаларже дамчыдар. Шак ынчалдыр кылырга суг дамчыдар хоолайның суу хирленмес.

Көдээ черлерге суг дамчыдар хоолайларны тургузар ажылды дайын саадаткан, ындыг болза-даа ол ажылды ам дыка хөй колхозтар база катап кылып эгелээн.

Тыва областың Санитар-чыдыышкын бажыңы.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): уругларга программа — **«Күзел боттангылаар»** — 12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда; биче залга: **«Куулуг хөл»** — 5, 7, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Часны диңмирээшкиннер» — 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сережа» — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Күзел боттангылаар», «Сөөлгү зэп келгени» —7, 9 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00430. Чагыг № 1739. Культура эргелелиниң типографиязы.